

RAZORI

LIST ZA DORAŠČAJOČO MLADINO

LETO VIII.

1939./40.

9-10

T. Kos

Ministrstvo prosvete je z odlokom S. n. br. 40.984 od 29. oktobra 1937 ponovno priporočilo »Razore« za vse meščanske in nižje srednje šole.

Izid nagradnega tekmovanja

Poleg že izžrebanih tekmovalcev za »Velikonočno križanko« se jih je prijavilo še nekaj in je izid tega nagradnega tekmovanja sledeč:

1. nagrado — obleko v vrednosti 500 din — prejme učenec Ivan Pogačar iz Ljubljane. Naj se nemudoma zglesi v naši upravi, da mu izstavimo nakaznico za obleko.
2. nagrado — zlato nalivno pero — prejme učenka gm. Torkar Iva iz Kranja. Dobi po pošti.
3. nagrado — brusilni strojček za vse vrste rezil — prejme učenec d. m. šole iz Celja. Pošljemo po pošti.
4. nagrado — nalivno pero — prejme dijak Novak Jernej, gm. v Celju. Pošljemo po pošti.
5. nagrado — vrtalni strojček za kovine — prejme učenec Zorman Marjan iz Zgornje Šiške. Dobi ga v naši pisarni.
6. nagrado — kaseto linega pisemskega papirja — prejme učenka Ježek Majda iz Tržiča. Pošljemo po pošti.

Za prihodnji letnik imamo pripravljenih mnogo lepih in dragocenih nagrad. Uvedli bomo nov način tekmovanja, ki bo zagotovil prav vsem šolam lepe dobitke.

S to dvojno številko zaključujemo VIII. letnik »Razorov«. Le kdor bo poravnal vso naročnino in dodatek za knjigo, bo prejel »Skrite zaklade«. Knjiga bo v nekaj dneh na šolah. Vsem zvestim naročnikom pa želimo ob koncu šol. leta mnogo uspeha.

Pozor! Kdor hoče imeti ves letnik »Razorov« lepo vezan, naj si naroči originalne platnice za VIII. letnik. Platnice so tako prirojene, da si lahko vsak sam veže ves letnik. Platnice naročite pri gg. poverjenikih. Cena platnicam je 10 din. Že sedaj opozarjamo, da bo prihodnji letnik ves v novi obleki. Absolvente meščanskih šol pa prosimo, da ostanejo še nadalje naši zvesti naročniki.

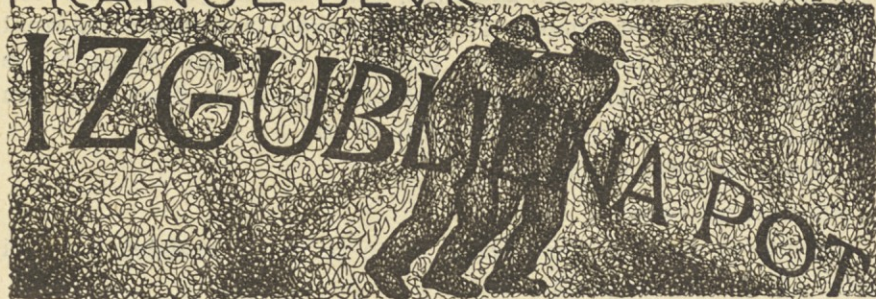
Naslovno stran je narisal akademski kipar Tine Kos, ki ilustrira tudi našo uvodno povest »Izgubljena pot«.

**PAZI! Naslov uprave: Uprava Razorov v Ljubljani, Gregorčičeva ul. 23.
Naslov uredništva: Tone Gaspari, urednik »Razorov« in upravitelj meščanske šole v Domžalah.**

RAZORI izhajajo vsak mesec v šolskem letu. — Letna naročnina 30 din, posamezna številka 3 din. — List izdaja Združenje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, ljubljanska sekcija, zanjo odgovarja Anton Fakin, upravitelj meščanske šole v Ljubljani. List urejuje Tone Gaspari, upravitelj meščanske šole v Domžalah. — Za uredništvo odgovarja Pavel Kunaver, upravitelj meščanske šole v Ljubljani.

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (njen predstavnik Otmar Mihalek).

12.

Ko je učitelj Potočnik izvedel, koga ima v hiši, ni vedel, kaj naj stori. Čutil je dolžnost, da razbojnika izroči roki pravice. Toda srce mu je ugovarjalo. Ranjenec prosi pomoči, a on misli v prvi vrsti le na izdajo. Najprej mu pomore — vse drugo bo prišlo samo od sebe.

Vzel je svečo in steklenico z žganjem ter odšel po stopnicah... Žganje je postavil na mizico, šele potem je ranjencu posvetil v izmučeni obraz. Nepremično sta se gledala nekaj trenutkov.

Iz razbojnikovih vročinskih oči je gledal strah. Polagoma se je v njih zasvetilo rahlo upanje v rešitev. Kermavnarju se vsa leta niso smilili ljudje. Zdaj pa je od njih pričakoval usmiljenja in pomoči. Obenem mu je bilo na obrazu brati tudi začudenje.

»Vi... gospod učitelj?« je stežka dahn timer.

»Ali me mar poznaš?« se je učitelj zavzel.

»Da. Bil sem... vaš učenec...«

»Odkod pa si?«

»Iz Podpeči.«

Ranjenec je govoril težko, tiho, vsaka beseda mu je bila v muko. Učitelj ga ni nehal gledati. Zdelo se je, da se mu le počasi prebujata spomin...

Da, Podpeč mu je bila dobro znana. Vas pod divjimi, navpičnimi čermi, pusta in samotna. Potočnik je bil še mlad, novopečen učitelj, ko je tam nastopil svojo prvo službo. Šime Kermavnar! Ime je bil že pozabil. Ali deček z veliko, kuštrasto glavo, ki mu je delal toliko preglavic, mu vsa leta ni šel iz spomina. Zdaj leži pred njim...

»Pomagajte mi, o!« je zaječal razbojnik.

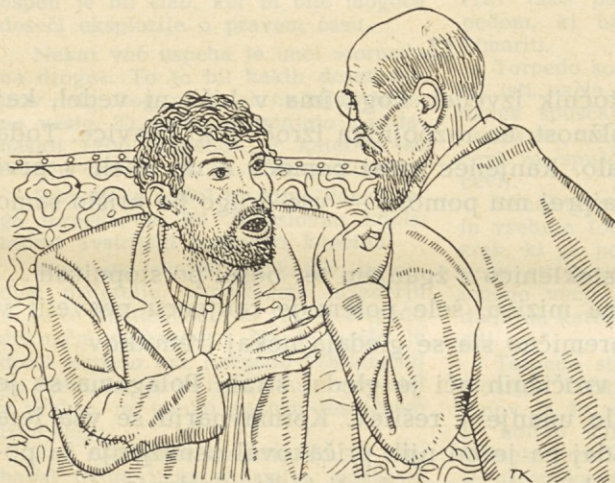
Učitelj mu ni odgovoril. Zresnjen, ves v mislih, je odložil svečo in mu nalil kozarček žganja. To je Kermavnarja pomirilo. Spoznal je, da ni zaman upal v pomoč. Pijače se ni branil. Kozarček je izpraznil v dušku. Ah! Kri mu je živeje zaplala po žilah. Bilo mu je, kakor da mu je novih moči nalilo v ude.

Učitelj je sedel k njemu.

»Pokaži mi rano!«

»Kaj?« je vprašal Kermavnar, a se je takoj zavedel, kaj oni hoče. »Tu... tu, na prsih.«

Potočnik mu je odpel jopič in razgrnil srajco. Pregledal mu je rano. Ni bila malenkost. Ranjenec je stiskal zobe in zapiral oči.

Stežka se je zadrževal, da ni kričal, ko mu je učitelj z mokro krpo izmival rano. Od bolečin je izgubljal zavest.

Zopet je uprl pogled v šolnika, ki ga je sočutno gledal in zmajeval z glavo.

»Krogla ti tiči v prsih,« je rekel. »Rana se vnema.

Moja pomoč ne bi zadostovala. Poklicati moram zdravnika.«

»Ne!« je vzkliknil razbojnik in v strahu razširil oči. »Ne zdravnika! Nočem, da me dobijo!«

»Dragi moj, na to bi moral prej misliti,« je dejal učitelj resno, skoraj strogo. »Zdaj je prepozno. Ali ozdraviš in potem greš v ječo, ali pa umrješ. Eno ali drugo, ni velike izbire. Ali hočeš umreti?«

»Kaj je tako hudo?«

»Hudo? Seveda je hudo. S tem se ni šaliti. Čudežev ne moremo pričakovati. Vsaka neprevidnost bi bila lahko usodna.«

Ranjenec ga je gledal. Dotlej je še vedno upal, da bo lahko pobegnil. Ali mu je res na izbiro le dvoje, življenje v ječi ali svoboda v smrti? Bil je še mlad in ne bi rad umrl. Prav tako grozna mu je bila tudi misel na sodnijo, pred katero bi se moral zagovarjati za vsa svoja dejanja, in na zapor. Težko se mu je bilo odločiti.

»Gospod ... samo obvežite me,« je dejal vroče. »Drugega vas ne prosim ...«

Potočnik ga je gledal nekaj trenutkov.

»Prav,« je slednjič dejal. »Kakor hočeš. Toda tu, pod mojo streho, ne boš mogel ostati. Ne bi bilo dovolj skrito. In nočem si nakopati očitka, da sem skrival ... razbojnika.«

»Saj odidem ... še nocoj ...«

Učitelj je prinesel domačo lekarno, mu za silo razkužil rano in mu jo obvezal. Nato je ranjencu ponudil žganja, a ta ga je odklonil. Popravljal je suhe ustnice, mučila ga je žeja.

»Vode,« je zašepetal. »Vode ... prosim ...«

Da mu je vode. Kermavnar je popil le nekaj požirkov.

»Saj kmalu odidem,« je rekel s tresočim se glasom. »Samo še malo poležim ... da se spočijem ...«

Zaprl je oči. Ležal je nepremično, bilo ga je do konca izmučilo. Zaradi bolečine je sopel v kratkih dihih, kapljice potu so mu stale na obrazu.

Potočnik je sedel ob njem in mu položil roko na čelo. Kuhala ga je vročica. Sklonil je glavo in se trpko zamislil. Da, odšel bo, razbojnik, za vedno ubežal svetni pravici. Morda bi ga niti zdravnik ne mogel rešiti.

V sobici je bilo vse tiho. Na mizi je gorela sveča, svetlobni prameni so trepetali na stenah. V šipe je rahlo šelestel sneg, ki se je še vedno usipal z neba.

13.

Orožniki so s pomočjo vaščanov zaman iskali Kermavnarja. Pretaknili so vse kozolce, hleve in skednje; izginil je brez sledu, kakor da se je vdrl v zemljo.

Kmetje so se razkropili na svoje domove, orožnike pa je Peter povabil h Kljunu. Bili so utrujeni in vsi od snega, v topli izbi se jim je kadilo od oblek. Jedli so kruh s sirom, pili kuhano vino.

Mati Agata je bila že legla. Dogodki tistega večera so jo bili strašno izmučili, toliko da ni zbolela. Peter je odšel v hlev, da še enkrat pogleda po živini. Bilo je že pozno, vendar je Filip še vedno ostal v izbi. Vlekel je na ušesa razgovor očeta z orožniki.

Govorili so o razbojniku, samo o razbojniku. Čudili so se, da jim je mogel ranjenec kar na lepem popihati. Kakor da je zvezan z vragom. To jih je le še bolj potrjevalo v misli, kako je ta človek nevaren.

»Morda ga je kdo skril,« je rekel debeli orožnik.

»Ne verjamem, da ima v naši vasi kakega prijatelja,« je podvomil Kljun.

»Vse je mogoče. Saj ni treba, da je ravno prijatelj. Boji se ga, zato ga ne izda.«

Tedaj je vstopil učitelj. To se jim ni zdelo nič nenavadnega. Gotovo ga je prignala radovednost, kako je z razbojnikom. Toda imel je nenavaden obraz. Kljun ga je prvi opazil.

»Kaj je novega?« je vprašal.

»Nič,« mu je odgovoril učitelj počasi, malce obotavljaje. »Morda vi veste kaj novega.«

»Nič ni. Le to, da je Kermavnarja vrag odnesel na repu.«

Vstopil je Peter. Pogledal je učitelja, kakor da se čudi, da ga najde tu.

»Gospod župnik je pravkar nesel sveto popotnico,« je povedal.

Začudili so se. Ponoči in ob takem vremenu? To pomeni, da je nekdo v zadnjih dihih.

»Komu?« je vprašal Kljun.

»Menda v šolo.«

Vsi hkratu so se ozrli v učitelja, ki je bil v zadregi. Vneto si je brisal naočnike.

»Ali je kdo zbolel?« ga je vprašal Kljun.

»Od naših nihče,« je dejal Po-

točnik in si zopet nataknil naočnike. »Da povem po pravici, Kermavnar se je zatekel v šolo.«

Komandir se je naglo dvignil in zgrabil za puško.

»In to nam šele zdaj poveste!« je vzkliknil. »Mi ga pa povsod iščemo kot norci.«

»Saj, saj. Ne mislite, da sem ga hotel prikriti. A zdi se mi pametno, da ga za zdaj pustite v miru. Naj se prej spravi z Bogom.«

»Da nam medtem pobegne.«

»Ne bo vam ušel,« je učitelj resnobno odmajal z glavo. »Ne more, ako bi tudi hotel. Preveč krvi je izgubil. Blede, srce mu pojema. Težko, da bo kaj z njim.«

Peter je pobledel. Tako so se mu zašibile noge, da je moral sesti k peči.

»Vseeno moram storiti svojo dolžnost,« je rekel komandir. »Predpisi so predpisi. Saj ga nihče ne bo motil. Pojdita in stražita pred hišo!« se je obrnil k ostalima orožnikoma. »Ako bo kaj novega, pridita povedat!«

Orožnika sta odšla.

V izbi je nastalo nekaj minut gluhe tišine.

»Ali je sam zahteval duhovnika?« je vprašal komandir.

»Da,« je odgovoril učitelj. »To se pravi — sprva ne. Tudi zdravnika se je branil. Prosil me je, naj ga samo obvežem, potem da odide. Saj sem vedel, da bi ne mogel narediti niti sto korakov. Razume se, da se je bal ječe. Potem ga je začelo tresti. Spoznal sem, da se ničesar več ne boji razen smrti. Prebudila se mu je vest. Zbal se je obračuna z Bogom. Toliko sem razbral iz njegovega zmedenega govorjenja. Ukrenil sem, kar se mi je zdelo potrebno ... Saj smo nazadnje — ljudje ...«

»Krivic, ki jih je storil ljudem, s tem ne bo poravnal,« je rekel Kljun.

»Ne,« je dejal učitelj, sedel na klop in se za trenutek zamislil. »Saj bi jih ne mogel poravnati niti, ako bi ostal zdrav in bi ga vrgli v ječo. Ta dolg bo ostal. Če mu ga odpusti Bog, mu ga bodo morali odpustiti tudi ljudje ...« Premolknil je in nadaljeval: »In — če pomislim — je bil ta človek nekdaaj moj učenec. Ne da bi si imel kaj očitati, vendar mi je čudno ob srcu. Saj ni bil nič porednejši kot nekateri drugi dečki, ki so zrasli v ugledne, poštene može. Ta pa je postal razbojnik. Pač tako pride ...«

»Bržkone je mlad moral v svet,« je dejal Kljun.

»Da, bo že tako,« je pritrdil učitelj. »Doma so otepali revščino. Mlad človek pa v svetu ne najde zmeraj dobrih zgledov. Kadar pa že zaide, le stežka zopet najde pravo pot ...«

Potočnik je umolknil in si obrisal znojno čelo.

Filip je ves čas sedel na klopi ob peči. Bil je tako tih, da se nihče ni zmenil zanj, kakor da ga ni v izbi. V toploti ga je objemal spanec, same od sebe so se mu zapirale oči. Vendar ni še mislil na posteljo in počitek. Ta večer je bil poln dogodkov, vsak trenutek je prišlo kaj novega in ga predramilo. Najbolj pa ga je vznemirilo

in zbegalo učiteljevo pripovedovanje o svojem bivšem učencu. Vedno bolj ga je pekla vest, da ni povedal Petru, kar mu je bil naročil profesor. Po vrhu se je še zlagal očetu. Dve krivdi sta mu kot težka skala ležali na duši. Ko vse pride na dan — in to se morda kmalu zgodi — bo le še huje. Ali ni na najboljši poti, da postane tak kot Kermavnar? Učitelj je nehal pripovedovati, njemu pa se je krčevito zatresla glava, glasno je zastokal.

»Kaj ti je?« se je oče začuden ozrl po njem. »Kaj si še vedno tu? Spat!«

Filip se je dvignil, da bi odšel. Očetov ukaz mu je prišel kakor v odrešenje. Vendar je naredil le dva koraka, nato je kot ohromel obstal na mestu. Plaho, proseče je pogledal očeta.

»No! Ali bo kaj?«

»Gospod profesor Primož so bili naročili, naj bi stric prišel k njemu,« je izjecljal.

Oče ga je debelo pogledal, takoj mu je bilo vse jasno.

»In to šele zdaj poveš? Zakaj pa naj bi prišel k njemu?«

»Ne vem.«

»Ali si kaj storil?«

Filip se je z obupnim pogledom ozrl po izbi. Bal se je, vendar se mu je zdelo najbolje, da pove vso resnico.

»Neko knjigo sem bral med poukom.«

»Aha! Zato te torej ni bilo v krčmo?«

Dijak je samo prikimal. Bilo ga je sram joka pred tujimi ljudmi, vendar se ni mogel zdržati solz. Z roko si je zakril oči in zahlipal. Duša mu je bila olajšana, čakal je le očetove jeze.

Kljun ga je le strmo gledal izpod čela. Bil je tako beden v svoji skesanosti, da se mu je zasmilil.

»Pojdi v posteljo!« je dejal trdo.

Filip je odšel, noge so se mu zapletale kot pijancu.

Ni preteklo pol ure, ko so v veži zapeli koraki. Vstopil je debeli orožnik. Bil je ves od snega, z robcem si je otiral čelo.

»Umr! je,« je povedal.

Navzočni so se spogledali, kakor da tega niso pričakovali.

»Ali se je utegnil spovedati?« je vprašal učitelj.

»Mendà. Toda dolgo ni več trajalo, bil je že na koncu.«

Peter se je dvignil s klopi, stal zaprepaščen, kakor da ne more verjeti.

»Presneto!« je udaril z nogo. »Saj ubiti ga nisem hotel ... Zakaj pa lazi po tujih stenah?«

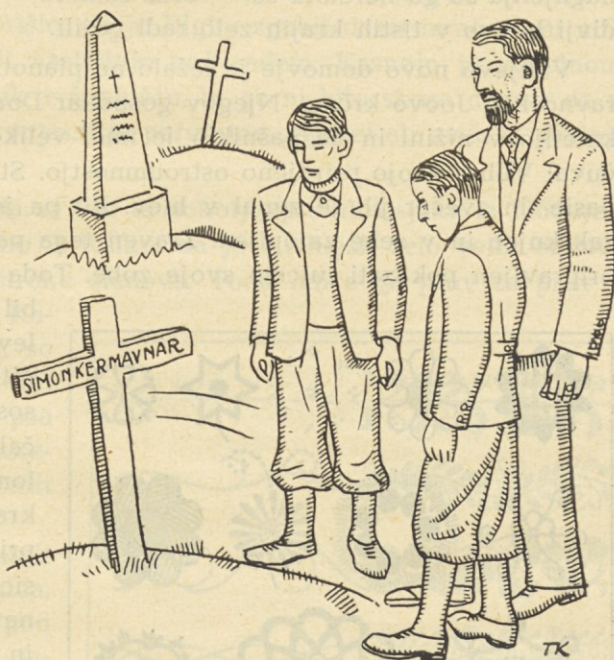
»Nič si zaradi tega ne belite glave,« je dejal komandir in se dvignil. »Dobil je le, kar je iskal. Prihranili ste mu morda vislice ... Zdaj pa moram tudi jaz pogledati v šolo.«

»Bog se usmili njegove duše!« je dejal Kljun in se pokrižal.

Čez nekaj trenutkov sta ostala s Petrom sama v izbi. Zunaj v snegu so utihnili koraki. V uri je zaječalo.

Prišla je pomlad, z njo velikonočne počitnice. Drevje je brstelo, pobočja so se zagrinjala v prvo cvetje, zemlja je dišala, od gora je vela hladna sapa. Veselega, svetlega dne z redkimi oblaki na nebu sta Filip in Cene zopet prišla skupaj domov. Nista bila sama. Z njima je bil tudi profesor Primož, ki ga je bil Kljun za tiste dni povabil kot gosta v hišo. Z dijakoma je delal izlete, hodil je na izprehode, nekega dne so vsi trije stopili tudi na pokopališče.

Na enem izmed grobov je stal preprost, lesen križ, na njem je stalo zapisano: Simon Kermavnar. Samo to, brez letnice rojstva in smrti. Grob so pokrivala ruše, iz katerih je poganjala mlada trava. Da tudi ni bilo napisa na križu, bi ljudje vedeli, kdo tam počiva. Nekdanji raz-

bojnik. Zdaj se ga niso več bali. Bil je mrtev, enak med enakimi.

Tihi so stali ob grobu. Dijaka sta ste živo spomnila dne, ko sta se bila odpeljala na zadnje božične počitnice. Kaj vsega sta takrat doživela! Da ni bilo Kermavnarja v Lukovi koči, bi bila morda ostala v snegu. In da ni bilo njiju v koč, bi razbojnik danes ne ležal v grobu. Sedel bi v ječi in se pokoril za svoje zločine. »Pač tako pride,« je bil rekel učitelj, ko se je spominjal svojega nekdanjega učenca.

Spogledala sta se, kakor da so se ujele njune misli. Tihi, zamišljeni so odšli s pokopališča.

(Konec.)

E. T. Seton

Vuli

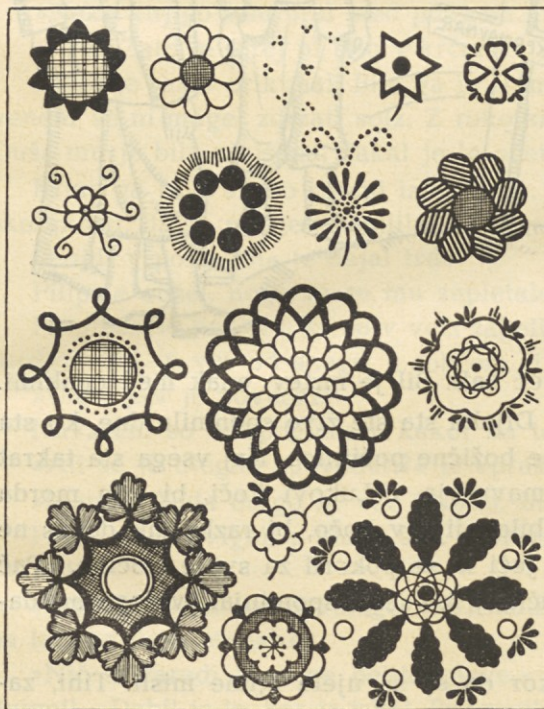
(Iz angleščine A. Petrišič)

II.

Monsaldale je ena najbolj znanih dolin v Derbyshireu. Edina, a tembolj sloveča krčma »K prašičku« je bila last Joa Greatorexa, zvitega korenjaškega moža. Narava ga je bila določila za vojščaka, toda okoliščine so ga napravile za krčmarja, a njegova prirojena nagnjenja so ga naredila za — brez zamere — divjega lovca, kajti divji lov so v tistih krajih zelo radi gojili.

Vulijevo novo domovje je ležalo na planoti vzhodno od doline, ravno nad Joovo krčmo. Njegov gospodar Dorley pa je imel malo kmetijo v nižini in na pašnikih je imel veliko čredo ovac. Te je čuval Vuli s svojo prirojeno ostroumnostjo. Stražil jih je, ko so se pasle, in zvečer jih je zgnal v hlev. Bil pa je za psa vse preveč zakrknjen in v sebe zatopljen. Zraven tega pa je tudi bil prehitro pripravljen pokazati tujcem svoje zobe. Toda pri čuvanju ovac je

bil tako pazljiv, da Dorley tisto leto ni zgubil niti ene ovce, dočim so sosedni kmetovalci plačali običajni davek orlom in lisicam. V tisti krajini so doline kaj ne-pripravne za lov na lisice. Razdrapani skalnati jarki, visoke pečine in prepadi so premnogostevilni, da bi navdušili lovce, in skrivnih zatočišč je toliko, da je sploh čudno, da niso lisice preplavile Monsaldale. Toda niso. Do leta 1881. ljudje niso imeli dosti povoda pritoževati se; takrat pa se je tam naselil star prekanjen lisjak kakor miš v sir, in se smejal

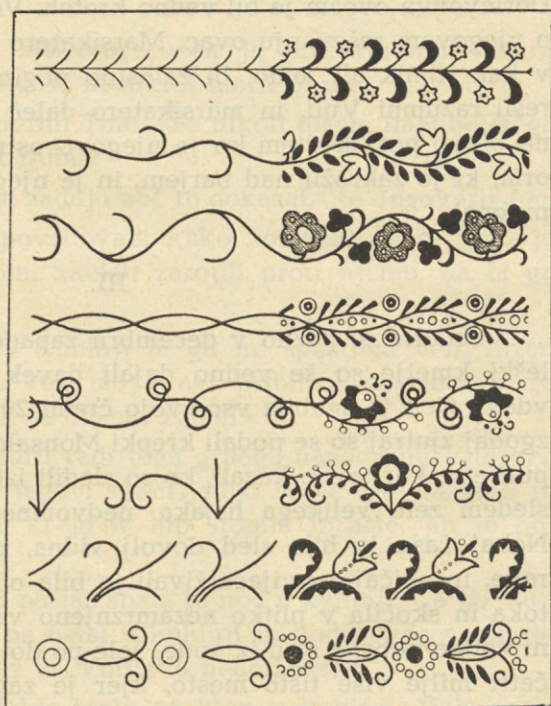
Saša Šantel: Slovenski ornamenti

prizadevanju lovskih psov kakor kmečkih cuckov. Mnogokrat so ga pregnali lovski psi, toda vsekdar jim je ušel v Zlodejevo luknjo. Tam v tisti votlini je bil varen, kajti po njej so vodile razpoke na vse strani. Ljudje so jeli misliti, da je kaj več ko slučaj na tem, da je vsakokrat ušel v tisto vražjo luknjo, in ko je eden izmed psov stekel, malo potem, ko je skoro ujel tistega vražjega lisjaka, ni bilo več dvoma, da je omenjeni lisjak bil vražjega pokoljenja. Neprestano jim je povzročal skrbi in škodo.

Nadaljeval je svoj roparski poklic, izvrševal nesramno drzne napade in potem je vsakikrat le za las manjkalo, da ga niso ujeli. Slednjič je pričel, kakor mnogo lisic, moriti radi gole naslade do ubijanja. Tako je prišlo, da je Digby zgubil deset ovac v eni noči. Carroll jih je zgubil naslednjo noč sedem. Kasneje je popolnoma opustošil račji ribnik v župnišču, in ga ni bilo skoro dneva, da ne bi kdo poročal o krvoprelitju perutnine, jagnjet ali ovac in slednjič celo telet.

Razumljivo je, da so ves ta pokolj prisodili lisjaku iz Zlodejeve luknje. Znano je bilo le toliko, da je bil lisjak zelo velik oziroma tak, da je puščal široke sledove. Toda nihče ga prav za prav ni videl, niti lovci ne. Kadar je bila gonja, so opazili, da Grom in Strela, najboljša psa vse okolice, nista hotela zasledovati sledi, niti nista lajala.

Tako so se domenili kmetje iz Monsaldalea, da se bodo zbrali pod vodstvom Joa, čim zapade prvi sneg, in da prebrodijo vso krajino in da se po lovskih ali nelovskih predpisih rešijo tistega »nedolžnega« lisjčka. Toda sneg ni hotel pasti in rdečedlakasti gospod se je veselil svojega življenja. Vzlic vsej svoji nesramni drznosti pa ni delal brez preudarka.

Saša Šantel: Slovenski ornamenti

Nikdar ni prišel dve zaporedni noči k isti kmetiji. Nikoli ni žrl tam, kjer je moril, in nobenkrat ni pustil za seboj sledi, ki bi ga mogla izdati. Navadno je zaključil svoje nočne pohode ob kaki trati ali deželski cesti.

Samo enega posestnika je pustil lisjak na miru. Namreč Dorleya. Bilo je to tem bolj čudno, ker je ta bival v središču plenjene krajine in samo eno miljo* stran od Zlodejeve luknje. Zvesti Vuli je dokazal, da je več vreden, ko vsi psi v soseski. Noč za nočjo je zgnal svoje ovce v stajo in nikoli ni nobena zmanjkala. Bedni lisjak je mogel kolovratiti okrog Dorleyeve domačije kolikor je hotel, a Vuli, zviti, hrabri, vedno budni Vuli je bil za lisjaka nepremagljiv nasprotnik in ne samo, da je obvaroval gospodarjevo čredo, tudi sam je vselej odnesel zdravo kožo. Vsakdo mu je izkazoval pravcato spoštovanje in postal bi bil gotovo ljubljenelec vseh, da se ni njegovo razpoloženje iz dneva v dan slabšalo. Kazalo je, da ljubi gospodarja Dorleya in njegovo najstarejšo hčerko Huldo, ki je bila lepa in bistroumna deklica. Ona je tudi vodila gospodinjstvo in kot gospodinja se je za Vuliya še posebno brigala. Vse druge člane Dorleyeve obitelji je Vuli ravnodušno trpel, dočim je kazal, da črti vse ostalo na svetu, človeka kakor psa.

Naj je bil Vuli še tako nejevoljen in svetu sovražen, napram Dorleyevim ovcam je bil vedno krotek. Veliko pripovedk je pričalo o njegovem reševanju ovac. Marsikatero ubogo jagnje, ki je padlo v kak ribnik ali jamo, bi žalostno poginilo, da ga ni pravočasno rešil razumni Vuli, in marsikatero daleč zabredlo ovco je spravil na pravo pot, medtem ko je njegovo ostro oko opazilo slehernega orla, ki je zakrožil nad barjem, in je njegov besni pogum vsakega pregnal.

III.

Vendarle je pozno v decembru zapadel prvi sneg, a monsaldaleški kmetje so še vedno dajali davek besnemu lisjaku. Uboga vdova Gelt je zgubila vso svojo čredo 20 ovac, in naslednjega dne zgodaj zjutraj so se podali krepki Monsaldalčani nad morilca. Svoje puške so kar javno kazali, ko so sledili izdajalskim sledem v snegu, sledem zelo velikega lisjaka, nedvomno mnogokratnega morilca. Nekaj časa je bila sled dovolj vidna, potem jih je privedla do reke, in običajna zvijača živali je bila očitna. Žival je šla v smeri toka in skočila v plitko nezamrznjeno vodo. Toda na drugi strani ni vodila nobena sled iz vode; šele po dolgem iskanju so našli kake četrt milje više tisto mesto, kjer je zapustil vodo. Sled je nato

* Angleška milja = 1609 metrov.

tekla proti neki visoki steni, kjer ni bilo snega, ki bi jim izdal tajnost. Toda lovci so bili potrpežljivi in so vztrajali. A ko je sled presekala mehki sneg od stene tja proti cesti, so bila njih mnenja deljena. Nekateri so imeli za pravo sled ono proti steni, drugi pa tisto proti cesti. Odločil je Joo, njihov vodnik, in po ponovnem dolgem iskanju so našli dozdevno prejšnjo sled, dasi so jo nekateri imeli za širšo od prvotne. Ta sled je vodila od ceste v neko ovčjo stajo, ki jo je pa lisjak zopet zapustil, ne da bi prebivalcem storil kaj žalega. Stopal je nato po stopinjah nekega kmeta, ki so peljale k cesti, in po cesti je šel naravnost proti Dorleyevi domačiji.

Tistega dne so bile ovce zaradi snega zaprte v hlevih in Vuli je brez posla ležal na žaganicah in se grel na soncu. Ko so prispeli lovci bliže k hiši, je divje zarenčal in se splazil okoli ogla k ovčji staji. Joo Greatorex je stopil do mesta, kjer je šel Vuli čez sveži sneg. Naglo je pogledal sled in, kakor bi padel z neba, je pokazal za odhajajočim ovčarjem, rekoč s poudarkom:

»Fantje, lisjaka nismo dobili, pač pa je tamle morilec vdovinih ovac.«

Nekateri so se strinjali z Joom. Drugi pa so dvomili in predlagali, da bi se vrnili in znova zasledovali sled. Prav ta čas je stopil sam Dorley iz hiše.

»Tom,« je rekel Joo, »ta tvoj cucek je preteklo noč umoril 20 Geltinih ovac, in mislim, da ni tokrat moril prvič.«

»Kaj, ali si nor?« je odvrnil Tom. »Še nikoli nisem imel boljšega psa — in ovce naravnost ljubi.«

»Seveda, seveda! Saj je zadnjo noč to dokazal,« je odgovoril Joo.

Zaman so kmetje pripovedovali, kako so iskali sled. Tom je prisegal, da so se vsi polni zavisti zarotili proti njemu, da bi ga oropali zvestega Vulija.

»Vuli spi vsako noč v kuhinji in ga ne spustimo ven, razen kadar žene ovce na pašo. Veš, moj dragi, približno eno leto mi že varuje čredo in niti živali še nisem zgubil.«

Tom se je močno razburil radi tega grdega napada na Vulijevo čast in življenje. Joo in njegovi somišljeniki so se tudi razgreli in pameten domislek Hulde, ki je ta hip stopila iz hiše, jih je pomiril.

»Oče,« je dejala, »bom pa jaz spala to noč v kuhinji. Če bo Vuli odšel, bom videla, če bo pa ostal v kuhinji in bodo ovce vendarle poklane, bomo imeli dokaz za Vulijevo nedolžnost.«

Tisto noč je potem Hulda legla na klop v kuhinji, Vuli pa je kakor navadno spal pod mizo. Del noči je minil, ko je pes pričel

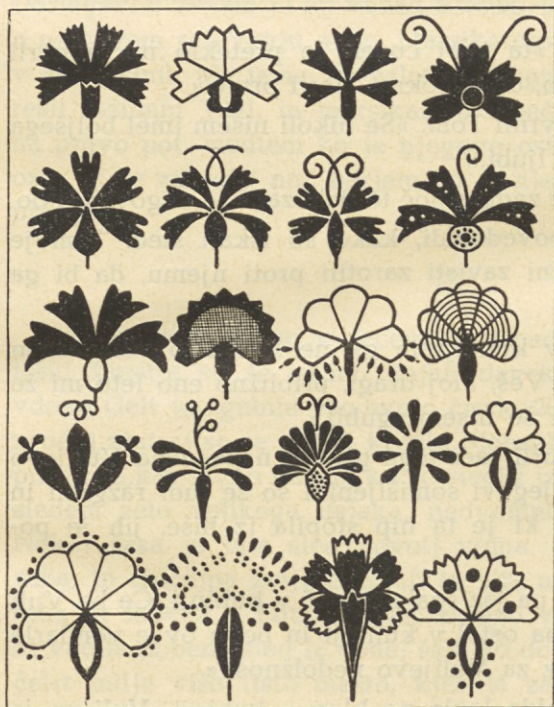
postajati nemiren. Premetaval se je na ležišču in nekajkrat je vstal, se pretegnil, pogledal Huldo in zopet legel. Okoli dveh je kazal, da se ne more več upirati nekemu tujemu nagonu. Tiho je vstal, pogledal je proti nizkemu oknu, nato pa negibno deklico. Hulda je mirno ležala in dihala, kakor da spi. Vuli se ji je polagoma približal, jo povohal in ji zapihal naravnost v lice, toda ni se premaknila. Čisto rahlo jo je sunil z nosom. Z glavo postrani in z uhlji obrnjenimi naprej je opazoval njeno mirno obličje. Še vedno se ni zganila. Nato je tiho šel k oknu, skočil neslišno na mizo, potisnil nos pod okenski okvir in ga dvignil s pomočjo tace tako visoko, da je zlezal skozi odprtino ter nato okno zopet pustil, da mu je zdrčalo po hrbtu in repu. Vse to je napravil s tako spretnostjo, da je bilo videti, da je imel že mnogo vaje. Za tem se je zgubil v temo. Tiho, previdno brez slehernega šuma.

Druga ura je pretiktakala. Tedaj zasliši ob oknu rahel šum in srce ji je bilo nemirno. Praskajoč šum, okno se je dvignilo in v kratkem je bil Vuli zopet v kuhinji z zaprtim oknom za seboj. Ob plapolanju ognja v peči je Hulda videla neko čudno divje svetlikanje v njegovih očeh, in šape in njegova snežnobela prsa so bili pomazani s svežo krvjo. Prenehal je nekoliko s svojim

rahlim sopenjem in motril dekle. Potem, ko je videl, da se ne gane, je legel, si oblizoval šape in prsa in pri tem nekolikokrat rahlo zarenčal, kakor v spominu na pravkar preživeli dogodek.

Hulda je videla dovolj. Tu ni bilo več dvoma, Joo je imel prav, in še več — nova misel jo je presunila, zavedla se je, da leži tu pred njo tisti strašni monsaldalejski lisjak. Dvignila se je, pogledala Vuliju naravnost v oči in vzkliknila:

»Vuli! Vuli! Torej res? O, ti strašna zver!«

Saša Šantel: Slovenski ornamenti

Njen očitajoči glas je zazvenel skozi tišino in Vuli je osupnil kot zadet od strele. Brezupno je pogledal zaprto okno. Oči so mu žarele, dlaka se mu je naježila, toda pod Huldinim močnim pogledom se je potuhnil in se ob tleh plazil proti njej, kakor da bi jo prosil milosti. Počasi je drsal bliže in bliže, kakor da bi ji hotel oblizniti noge. Ko pa je bil tik ob njej, je brez glasu in z besnostjo tigra planil proti njenemu vratu. Vse to se je zgodilo iznenada in nepričakovano. Vuli je pobesnel.

Deklica ni bila na napad pripravljena, je pa še pravočasno dvignila roko, in Vulijevi dolgi, beli zobje so se ji zadržali v meso in zaškrilali ob kosti.

»Na pomoč! Na pomoč! Oče! Oče!« je kriknila.

Vuli je bil lahek in za hip ga je pahnila od sebe, toda njegov namen je bil popolnoma jasen. Boj je pričel, sedaj je šlo za njegovo ali njeno življenje.

»Oče! Oče!« je vpila Hulda, ko ji je rumena furija, hoteč jo umoriti, grizla in mesarila roke, ki so ga tolikokrat hranile.

Minulo je nekaj strašnih trenutkov.

Zaman se je borila, da bi ga zadržala, in kaj kmalu bi jo bil zagrabil za vrat, da ni planil v kuhinjo Dorley.

Naravnost vanj, z istim groznim molkom se je sedaj zagnal Vuli in besno ga je grizel in mesaril, dokler ga ni Dorley razorožil z močnim udarcem sekire, ki je vrgel Vulijsa na tla, hropečega, brezupno premaganega, toda neustrašenega in borečega se do zadnjega. Drugi udarec ga je treščil z razbito lobanjo pred ognjišče, kjer je prej tako dolgo živel spoštovan in cenjen — in Vuli, hrabri, zvesti in — izdajalski Vuli je še enkrat vztrepetal, se zleknil in mirno obležal za večno. (Konec.)

Saša Šantel: Slovenski ornamenti

Srebrna krogla

Zadnji žareč blisk je presekala težko nebo in umrl. Grom se je ko godrnjavi starec umikal za hribove. Tedaj sta stopila iz vile, stoječe sredi zelenja na koncu mesta, dva človeka, oče in sin. Bil je ravnatelj Anastazij Kastorec s štirinajstletnim Evgenom. Oče je z visoko postavo in dolgimi lopatastimi rokami malone zakril vežna vrata. Ozrl se je po vrtu z mežikajočimi očmi in zadovoljnim obrazom. Brada mu je štrlela odločno naprej, stopal je lahno in prijetno. Evgen je bil težke postave, glavo je nekoliko povešal, kakor bi vohtljal po tleh. Pravkar je bil vstal od detektivske povesti, ki jo je skrivoma požiral v očetovi knjižnici. Zbudilo ga je bleščeče sonce, nevihta se je oddaljevala, po vejah so trepetale zadnje kaplje dežja in plitve mlake na peščenih stezah so usihale. Deček je stopal po vrtu. Razpaljen obraz je obračal po umitem nebu, oči so mu navdušeno iskale po razkošnih gredah, dokler niso našle, česar ni bilo.

»Srebrne krogle ni več!«

Oče Anastazij je pomežiknil in brez besede stopil k podstavku sredi vrta, kjer bi morala biti srebrna krogla. Stekleno kroglo, debelo ko otroška glava, je bil podaril hiši stric. Bila je pobarvana, da se je v soncu bleščala ko srebrna. Da, bil je tam podstavek kot vse dni, na njem pa nič. Nekaj samotnih listov, ki jih je veter zanesel nanj. V mehkem pesku pod postavkom se je poznala stopinja bose noge. Tu je oče Anastazij pomislil. Kdo je bil tako predrzen, da se je upal na vrt?

Evgen je drgetaje odločeval pot razgibanim mislim:

»Nekdo je kradel. Bil je bos, priplezal je čez ograjo, odnesel kroglo in jo prodal kje v starini. Taka srebrna krogla ga je zbodla v oči! Povedati je treba policiji in bo raziskovala.

Oče je zamahnil z roko. Taka krogla je prav za prav malenkost. Tam zadaj je velika tovarna. Misli so se mu predle okoli malih nevšečnosti, ki pa imajo za nekatere ljudi velik pomen. Na primer majhna nesreča pred dnevi. Tako mlado dekle, otrok v petnajstem letu...

»Naj bo krogla, kjer hoče!« je dejal dostojanstveno.

Mladi Evgen je poskočil z ostrim glasom:

»Bom pa jaz detektiv!«

Oče je odšel, Evgen je pa plesajoč poskakoval okoli podstavka in zapuščenega sledu. Potem je pokleknil k stopinji in jo začel ogledovati, meriti, kakor je bral v knjigah. Da, bila je čisto pre-

prosta stopinja mladega fanta. Pazljivo je vstal in začel ogledovati po stezah. Ali ni nikjer drugih znakov?

Stal je sredi vrta in tehtal dognanja:

»Imamo dvojne dejstev — ukradeno stekleno kroglo in boso stopinjo. Iz tega mora človek najti nekaj tretjega. To tretje je najbrže Rastko. Nihče drugi ne zna preplezati zidu.«

Plamteč nasmeh mu je zaigral okrog usten. Rastko, najboljši plavač, najboljši tekač, vratar v njihovem moštvu, raztrgani Rastko, ki ga Robert in Marjan vodita s seboj in se mu mora Evgen Kastorec zmeraj ukloniti. Kdo drugi pa mora hoditi bos, ker sploh nima čevljev?

Kot da mu je izprani zrak nalil nove čilosti, se je spustil po stezah proti zidu, vohljajoč ko iskajoči pes. Na koncu vrta je preplezal zid, spretno se oprijemajoč stare jablane. Potem se je spustil po mreži predmestnih ulic. Sonce je umilo okna in se smejalo v njih, ljudje so govorili s polnimi glasovi. Osvežujoč vzduh je vel mimo hiš. Evgen je preprečkal dve, tri ulice in se napotil po četrti navkreber. Tam so postajale hiše samotnejše in je bilo več zelenja. Ko je prišel na plano, je ugledal steptano zemljo in tri dečke.

Dva fanta sta brcala žogo proti tretjemu. Tretji je bil bosi Rastko. Evgen je videl, da ne lovi žoge. Škodoželjno se je smejal, ko je žoga spet ušla mimo in je dolgi Robert spet zaklical: »Dva-najst! Danes si slab, Rastko!«

Zasopli so se ustavili pred mežikajočim Evgenom.

Kastorec jih je premeril važno in skrivnostno.

»Pri nas je bila ukradena srebrna krogla.«

Žoga je bila v trenutku pozabljena. Vsem je zagorelo v očeh.

»Srebrna krogla z vrta?«

Evgen je ponosno prikimal. Potem je kot mimogrede povedal:

»V pesku se pozna bosa noga.«

Za trenutek so presojali, nato so se trije pari oči uprli v Rastkove bose noge. Fant je začudeno pogledal po obrazih. Bosih nog je vendar mnogo. Robert je pomislil, da bi se noge dale izmeriti, Marjan je že tehtal, kakšna je Rastkova. Oba sta pa natihoma menila, da mora vedeti Evgen še kaj več. Vendar je Robert pljunil po tleh in previdno dejal:

»Obdolžiti ne moreš kogar si bodi. Pojdimo gledat!«

Krenili so na pot, odkoder je bil prišel Evgen. Rastko je ostal na mestu, kakor bi ga bilo sram bosih nog. Molčal je, kot da se je v nekaj zamislil.

»Ti ne greš?« je sovražno vprašal Evgen.

»Jaz nisem bil na vrtu. Nocoj to noč sploh ne. Sestra je bolna. Stroj jo je pograbil pri delu. Močno jo je udaril. Vso noč smo bdeli,« je zahropel.

Robert in Marjan sta pogledala Evgena. Rastkovo sestro je bil zgrabil stroj v tovarni Evgenovega očeta. Za trenutek sta se znašla pred težkim nasprotjem: na eni strani velika tovarna, na drugi Rastko z bolno sestro. Evgenova sklonjena postava se je prezirljivo vzravнала in s čudno jasnim glasom je odkimal:

»Mislim, da to ne spada zraven!«

Potem so vsi trije utonili v grmovje ko trije indijanski stezosledci, in Rastko ni vedel, ali naj čaka, ali naj krene na hrib k hišam. Počasi je lezel domov in od popoldanskega sonca, ko je stopil v hišo pa do prvih senc vzhajajočega večera, ko se je znova prikazal na hribu pred hišami, je minilo debelo uro in še več. Zdaj je bil nekako upognjen, vse mišice so se mu skrčile, ustnice so se mu ukrivile in v očeh sta se mu bleščali dve srebrni krogli. Naslonil se je na samotno drevo in ni bilo mogoče jasno spoznati, ali čaka na tovariše, ali ga boli kaj drugega.

Tedaj se je znova razgrnilo grmovje in prikazali so se trije razgreti obrazi.

Saša Šantel: Slovenski ornamenti

Dečki so obstali ko biriči, ki pridejo prvič v kmetško hišo, in so še nerodno v zadregi ter nimajo prave besede.

V polmraku pred njimi so čepele nizke kočice, pol barake s strahotnimi oblikami, pol pravilne hiše. Ob najbližjem drevesu pred hišami je slonel Rastko, negiben in čudno bled, kakor da se hoče podati na milost in nemilost. Njegove uporne oči so ugasnile. Ker je bilo naselje na vzvišenem prostoru, je bila videti njegova postava še večja, razkuštrani lasje so se dotikali bežičih oblakov.

»Vsekakor vodi sled sem,« je hripavo dejal Robert. Skušal je premagati negotovost v glasu. Mrzlo so se zagledali v Rastka. Vsem je polzela v telo neka svinčena teža. Morali bi se odločiti. Čakali so, da Rastko spregovori. Fant se še zmenil ni zanje. Robert je togotno zamahnil z roko. Pred očmi mu je sijala srebrna krogla. Ali je fant ni obesil kam pred kočo? Odločno je stopil mimo Rastka. Ni se ganil. Čutili so, kako mu je trepetalo telo. Mislili so, da se mu bo roka sprožila v trd udarec, kakor je imel navado. Nocoj je strmel nekam pod zvezde, njegov obraz je bil blede, kamenit. Iz nizkega poslopja pred njimi je drhtel nerazločen šum.

»Poglejmo!« se je silil Robert.

Nekaj revnih rož pred kočo je tonilo v mrak. Tam ni bilo nič bleščečega. Robert je povetil glavo in utonil v črni veži. Tam mu je zmotil oči odsev premikajočih se luči. Zašel je v prostor na levo. Tema mu je mrtvičila ude, noge so se mu zašibile. Nehote je pomišljal, da hodi vendar po tuji hiši. Kot v sanjah je obstal. Na levi in desni je čutil pridušen dih obeh tovarišev.

V nizki sobi je ležala na postelji mrtva deklica. Strop se je skoraj dotikal njenega belega obraza. Zrak je bil prepojen z vonjem po rožah in svečah. Dve stari ženski sta počasi lazili okoli nje, da je ne bi zbudili. Na mizi ob vzglavju sta trepetali dve sveči, tretjo je nosila v roki ena izmed obeh žensk. Ob tesnem okencu je ždel velik mož s črnim obrazom. Nepremično je strmel v mirno voščeno lice na postelji. Robert se je sprva začudil, da je tako podoben Rastku, potem se mu je nekako zjasnilo. Srebrna krogla se je odmaknila nekam daleč. Najprej mu je prepojil zavest Evgenov porogljivi obraz, nato se je deček umaknil podobi nizke tovarne z visokimi dimniki. Potegnil je z roko preko čela in se obrnil.

Saša Šantel: Slovenski ornamenti

Tiho so stopili na prosto.

Rastko je stal ko kip.

»Koliko je bila tista srebrna krogla prav za prav vredna?« je šepetaje spregovoril Robert.

Evgenov obraz se je spačil. Fant je povесil glavo in stal med njimi ko grešnik pred sodniki.

Pod njimi se je širilo mesto. Morje luči se je prižigalo. Morje bleščečih srebrnih krogel. Visoko pod nebesom je ugašal svit in se prelival v temnomodro temo.

Tedaj je zadržtel Evgen z ubitim glasom:

»Krogla mora biti še na vrtu.«

Nihče se ni presenečen ozrl vanj, kakor da je povedal nekaj vsakdanjega. Le glas je bil, ki je udaril ko nevajena roka na strune, da zahrešče. Rastku so se skrčile roke, še bolj se je naslonil na drevo.

Tedaj se je pol hripavi, pol trepetajoči glas znižal v šepet, v strastno izpoved:

»Krogla mora biti na vrtu. Snoči sem jo razbil s pračo. Razletela se je.«

Nihče se ni oglasil. Iz hiše je zdaj pa zdaj zadržtel osamljen jok. Ni se prav razločilo, ali ječi mati, ali plakajo sestre. Srebrna krogla je postala nepomembna drobtinica.

Evgen je zapopadel, da se je razbila drugačna krogla. Še enkrat se je ozrl v trdi Rastkov obraz, nato se je spustil po hribu navzdol. Počasi je utonil v mraku visokih hiš, nato je začel teči, šele ko so mu pot prepredle električne žarnice s svojo belo svetlobo, je začel stopati spet počasneje. Pa čudno, nocoj so imele vse luči podobo steklenih srebrnih krogel in ves večer se je bal, da se katera ne ubije...

Vida Taufer

Slovenski materi

*Mati draga, mati mila,
prva si me ti učila
naše krasne govorice.*

*Si mi glasne pesmi pela,
se smehljala mi vesela,
mi gladila trudno lice.*

*Daj, da duša bo hranila,
kar si ti ji govorila;
da mi v srcu ne premine,
lik slovenske domovine.*

Dobri Nemirov

Žitno zrnce

(Iz knjige „Ko sem bil majhen“ prevedel Tone Potokar)

Z očetom sva stopala po robu zapuščenega vinograda. Okrepljen in vesel radi čistega zraka sem ga kar naprej spraševal razne stvari in ne da bi čakal, da mi do konca odgovori, sem mu zastavljal nova vprašanja, na katera je moral vedno hitreje in vedno bolj na kratko odgovarjati.

Dosti prijateljev sem imel, toda iz očetovega obraza me je vedno gledal moj najboljši prijatelj. Za vse, kar sem slišal ali se naučil od njega, je bilo široko odprto moje srce. Oče je predobro vedel, kdaj mi mora kaj povedati in kako mi mora povedati, da me bo razveselil in obenem tudi poučil.

Tako sva zdaj stopala po robu zapuščenega vinograda in se pogovarjala. Vsega, kamor je segel moj pogled, sem bil vesel — ko da je Bog samo zame ustvaril tako lepo in tako svetlo naravo.

Prišla sva do velikega jarka in se ustavila, da bi videla, s katere strani bi bilo najlažje priti čezenj na cesto. Ko sem se oziral okrog sebe, sem opazil nekaj, kar je vzbudilo začudenje v meni, da sem se nasmejal. Čisto na dnu jarka, kjer niti trave ni bilo, ampak sama zrahljana rumenkasta prst, je rastle košata sončna roža.

»Poglej no, oče, kako velika sončna roža raste tamle, ko moja čepica!«

»Pa je res velika!«

»Kako je neki zrasla na tem golem prostoru, kjer ni ne trave ne plevela? Najbrže jo je kdo kar tako zabodel v ilovico.«

»Slučajno je padlo seme tjakaj in vzkliko... Saj to je vendar tako preprosta stvar.«

Brez besedice sem se pognal in skočil čisto doli na dno.

»Kam pa?« je zavpil oče.

»Sončno rožo bom odlomil. Popolnoma zrela je že.«

»Takoj nazaj,« je ukazal.

Ko sem prišel iz globeli, mi je oče dejal:

»Čudno se ti zdi, kajne, da ti ne dovolim odlomiti sončne rože?«

»Da, zakaj mi ne dovoliš?« sem ga vprašal, ker se mi je zares čudno zdelo. »Sredi jarka raste. Nihče si je ne more lastiti, kajti čisto slučajno je zrasla.«

»Nobena stvar ni slučajna! Vsaka stvar v naravi je ustvarjena za določen smoter. Vse ima svojo zgodovino, svojo pravico do življenja, pa tudi svoj vzrok, zakaj je nastalo. Poslušaj, kaj ti bom povedal. Zapomni si zgodbico, kajti povedala ti bo marsikaj, kar ti bo še kdaj koristilo.«

Šla sva po cesti in oče mi je pravil zgodbico. Bil sem že vaje poslušati ga, kajti govoril je živo, nazorno — kakor da je sam gledal, kako se je vse pripetilo.

»Vrabček je držal v kljunčku žitno zrnce,« je začel oče, »in se pripravljal, da bi zletel na bližnjo streho, kjer so ga mali vrabiči nestrpno čakali. Pa se je pes pognal na vrabca. Vrabec je ves preplašen zletel in žitno zrnce mu je padlo iz kljuna med plevel na zapuščenem dvorišču.

Prišla je jesen. Začelo se je deževje, za njim pa je prišla zima s snegovi, mrazom in vetrovi. Zemlja je pokojno zaspala pod njimi. Pa je prišla pomlad v deželo, potegnil je južni veter, otajali so se snegovi, zemlja se je prebudila iz dolgega spanja in tam, kamor je padlo žitno zrnce, se je prikazalo krhko zeleno stebelce.

Zemlja je ozelenela, trave so začele poganjati, pisano cvetje je okrasilo polja in vrtove, sonce je po ves božji dan zalivalo svet s toploto in veseljem.

Sonce je začelo pripekati, zrak je zatrepetal, sadeži so dozoreli, bujne njive so porjavele. Tudi klas na zapuščenem dvorišču, ki je zrastel iz žitnega zrnca, je orumenel.

Toda za ubožca je jesen črn sovražnik. Pride in z mrzlo vlago napoji zemljo. Tako se je tudi čriček lepega dne prebudil ves moker na zapuščenem dvorišču. Stopil je k mravljam, da bi si poiskal žitno zrnce, toda mravlje so ga napodile. »Kdor je poleti godel in pel in ni mislil na zimo, naj bo lačen in naj zmrzuje!« so mu porekle.

Trepetajoč od mraza in izpit od lakote je čriček zlezal na zapuščeno dvorišče in obstal sredi usahljih trav in plevela, da bi se ogrel.

»Ubogi čriček!« je zastokal. »Pel si, igral in razveseljeval vsa živa bitja na zemlji, zdaj pa ni nikogar, ki bi se te usmilil!«

»Skri-i-ip!« se je oglasil klas in se nagnil k lačnemu gostu.

»Kaj, zdaj bi mi pa radi še nagajali!« je zavpil čriček ves solzan od jeze in pogledal navzgor. Toda kaj je zagledal! Nad oči mu je visel žitni klas, poln jedrih zrn, tako bogat, da bi se vso zimo živelo ob njem!

Čriček je zlahka splezal na tanko stebelce in začel obirati zrnca.

»O,« je zavpil ves v solzah, toda tokrat od veselja, »kako res je, da Bog skrbi za vse stvari!«

Tako jasna je bila očetova misel, da nisem imel želje, da bi ga še kaj vprašal, kakor je bila sicer moja navada. Vesel sem bil čričkove sreče, kajti nazadnje se mu je le posrečilo, rešiti se, pa čeprav so ga mravlje napodile. In gledajoč predse sem videl, kako se zrela sončna roža, ki jo maje veter, pripogiba in kako od srca ponuja svoje seme pticam, mravljam, čričkom in toliko drugim živim bitjem.

Franc Šebjanič

Pesem prekmurskih otrok

*O, vemo, da nekje na zmrzlih tleh
zadet je nekdo tiho padel —
vemo, da z mrtvim bleskom v očeh
neznan vojak nekje spokojno spi —
vemo, da jekleni ptiči nekomu pojo pogrebni spev.
Globoko v naših srcih podoba grozna ta leži.*

*Pri nas pa je mir,
pri nas smo hvala Bogu zdravi vsi,
z vsakim dnem rasto le skrb, nemir —
ko na sončni strani moker sneg
med prsti črn nam kruh vse bolj kopni.*

*Oče mrko v zimski dan strmi,
zadnje marke v žepih stiska,
mati tarna... Nekaj o pomladi govori.
O hudih časih... Da očetu zdaj na tuje več ne bo mogoče
in da mordà že k letu več ne bomo gospodarji téle kože.*

*O, vemo, koliko zdaj na svetu je solzá,
koliko nikdar izrečenega gorjá —
Globoko v naših srcih podoba grozna ta leži:
pri nas še kruha ni...*

Statve ropotajo

V pozabljenem trgu na moravsko-šleski meji zahaja v polovici preteklega stoletja obrtna slava mojstrov suknarjev. Nastajajo tovarne sukna in njihovi izdelki so cenejši. Težka je tekma s tovarnimi, prekupovalci plačujejo sukno slabo. In zato se je odpravil »mojster« Kristijan na pot v tujino, da proda sukno in nakupi volno. Pravkar se je vrnil z Ogrskega.

Ni bilo mogoče dalje sedeti na klopi in držati prekrizanih rok v naročju. Pred vrati je čakal naložen voz in voznik, ki je spočetka le zgovorno kašljal, je odločno zaklical skozi okno.

Kristijan je vrgel z ramen suknjič in prišel praznje oblečen pred hišo. Treba bo volno stehtati in razdeliti, ostanek pa spraviti pod streho.

Košček poti od glavnega trga, nad strmim bregom, ki je bil v starih časih trdnjavski jarek, kakor misli jara trška gospoda, stoji široka hiša s sobanami, obokano vežo in dvoriščem. Podjeten mojster je hotel v tej hiši ustanoviti skupne suknarske delavnice, toda med težke stene je pokopal smelo misel in mnogo denarja. In vendar bo hiša ostala za vedno kot nekak suknarski gradič. In če nimaš doma pod napuščem velike tehtnice, na kateri bi stehtal sukno in volno, potem to lahko tukaj storiš, kakor da bi bil doma.

In čudna stvar! Kje so se ljudje zbrali; pridrsal je celo previdni Brumovski, od katerega je kupil Kristijan sukno in ga plačal že naprej. Videti mu je, da je na vrat na nos natikal copate, čeprav bi bil v nasprotju z vsemi cehovskimi predpisi najrajše pritekel kar bos. Nenadoma se je oglasil tudi šaljivec Kovalo, ki je tako rad poveličeval staro slavo obrtnikov.

»Si dobro opravil, Kristijan, dobro —?«

»Menim, da dobro,« je trdo odgovarjal Kristijan.

»Moje sukno si pač dobro prodal, ni res? Menda je vsak rad segel po njem.«

»Hm, vse sem prodal —.«

»In volno si pripeljal — dobro?«

»Pripeljal — in prav vesel bom, če bo vsak zadovoljen.«

»No, po čem si kupoval in prodajal?« sprašuje gibčni mojster, ki hoče z enim udarcem zgrabiti vse račune te kupčije.

»Stehtamo in zračunamo,« se je glasil skoro neprijazni odgovor Kristijanov, »nobenega nočem niti za krajcar oškodovati.«

Naglo se je razlegel gromki smeh in okrogla rdeča glava se je posvetila iz sence. To je bil cehovski mojster, ki se je prerival pod

težkim obokom in njegove besede so ropotale kot kamen na črnih tleh.

»S Kristijana smo se vsi norčevali in nismo verjeli, da bo znal na Ogrsko —,« je klical in z rokama zgovorno pritrjeval, »toda Kristijan je dokazal, da ima svojo glavo in da ga ni treba za roko voditi! Bože, voznik že na vsa široka usta razlaga, da sta se na potovanju dobro imela, da sta dobro pijačo zauživala in da sta menda še nekaj na glavo dobila —.«

Zadovoljno se je smehljajal. Potem je zamahnil pomirljivo z roko: »A kaj! Tudi tako plačilo spada k poštnemu potovanju, samo da sta dobro prodala in poceni kupila!«

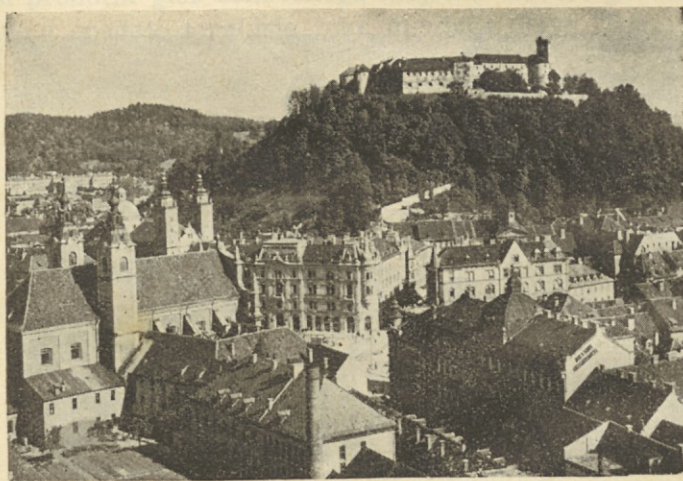
Na ličnih kosteh se je Kristijanu prikazala rdečkasta sraga. Ni mu bilo prijetno, da se je njegova nočna dogodivščina tako hitro raznesla in da jo cehovski mojster razlaga z največjo odkritosrčnostjo. Sam pri sebi je mrmral in ježno otepal z rokama.

»No, sedaj pa pokaži, kako si opravil in kake dobre reči si nakupil,« je odrejal cehovski mojster s tako samoumevnostjo, kakor ukazuje mojster pomočniku. »Hočemo videti in se razveseliti, da moremo potem svojega somojstra pohvaliti!«

Izpod stropa z močnim obokom, ki je držal razsežno hišo, je visela mogočna tehtnica z dolgima ramama; to je sodnik, ki bo razsodil, če je imel suknar pri svojih kupčijah srečo in če bo mogel ta večer izpiti pri krčmarju eno čašo več za dober zaslužek.

Prvi dve vreči volne sta bili postavljeni pod tehtnico. Glave so se od radovednosti stikale; previdni Brumovski je naravnost nesramno rabil komolce, da bi bolje videl, toda od vseh navzočih je prišel najbližje cehovski mojster že zaradi svojega čina in radi svoje mogočne postave.

Komaj so vrečo odvezali, že je segel cehovski mojster kot vrhovni nadzornik vanjo, odtrgal je pošten svalek volne in jo vzdignil zelo visoko nad glavo proti luči.

Ljubljana, pogled na Grad

Nekaj je mrmral, jo krotovičil v rokah, mežikal z očmi, potem pa je s pohvalnim priznanjem dodal:

»No, kakor je videti po tem vzorcu, volna ne bo slaba, in bo nam dobro služila v obrti... Čista je... In koliko si plačal?«

Kristijan je vzdignil glavo in se zamozavestno nasmehnil.

Torej je vendarle mojster, ki razume obrt, ki ne kupi slabih odpadkov, nad katerimi bi predec pri česanju in predenju samo preklinjal. Vsak bo na prvi pogled spoznal, da volna ni slaba, narobe, da je prav dobra, da, prav posebna! Povedal je ceno in sprejel pritrditev cehovskega mojstra kot nekaj samo ob sebi umevnega. Tudi tehcnica je bila poštena. Tehtali so po starem običaju na »kamne«, en kamen je bil dvajset funtov ali liber.

Sedaj je hotel volno poskusiti marsikdo. Odčesnil jo je tudi Koval in se šalil, da bi mogel Kristijan pregnati iz trga vse prekupce in zavzeti sam njihova mesta, da bi bilo tako tudi najbolje, ker bi tako ostal zaslužek v moravski in krščanski roki. Velik kos volne je odtrgal tudi Brumovski. Ta je z njo prav čarovnije uganjal: volno je polagal celo na oči, jo duhal, pihal v njo, toda na koncu je tudi on priznal: »Bo, bo — bo, bo —.«

Šele sedaj se je Kristijan malo pomiril. Razburjen od naglega priznanja in od pogleda na drago Polonco bi bil najrajši pred ljudmi zbežal in se vsedel na breg nad vodo. Toda ko sta morala celo posmehljivi cehovski mojster in previdni Brumovski priznati, da je dobro opravil, tedaj se je počutil bolj trdnih nog. A kaj šele potem, ko potegne izza pasu dragocene papirčke in jih razloži mojstrom pred oči! Čisto gotovo bo Brumovski težko lovil sapo in brada se mu bo od same strasti tresla: »Bo, bo — bo, bo —.«

Ljubljana, Narodno gledališče (drama)

Tedaj pa je voznik, ki je nosil z voza nadaljnje vreče, zasigal pretrgano:

»Pri moji veri, Kristijan... ne vem, če niso pri tej vreči kaki čudeži, tale meh je od strele težak, kakor da

v njem ni volna, temveč sam svinec!« Kristijan je zmajal z brado in prevzel vozniku vrečo. Res, vreča je bila nenavadno težka.

Okrog njega so se svetlikale radovedne oči, ki so sledile vsakemu Kristijanovemu dotiku vreče.

Kristijan je raztrgal vrečo in potegnil iz nje velik svalek volne. Pri tem pa je iz vreče pogledala pega čisto drugačne barve, kakršne je bila rumena volna.

»Počakaj!« je ukazal cehovski mojster in privlekel iz vreče velik obrušen kamen, ki je bil le malo z volno ovit. In še enkrat je segel v vrečo in nov kamen se je pokazal prestrašenim očem našega Kristijana.

»Hitro znosite vreče z voza!« je kričal cehovski mojster. »Zdi se mi, da se je zgodila velika lopovščina!«

Kristijan je pristopil k vozu, toda noge ga niso skoraj več nosile.

V trenutku je bilo vsakemu jasno in očito: le še dve vreči sta bili napolnjeni s pošteno volno, v vseh ostalih pa je bilo kamenje ovito z malo volne. Sleparske vreče so bile naložene vzadaj in spodaj na vozu.

Kristijanu se je zmeglilo pred očmi. Obupno je lovil zrak. Tedaj pa se je že slišal pridigarski glas Brumovskega, ki je sklepal nad glavo roke: »Res, res, ni mala stvar odpravljati se na daljna pota, kjer sleparji presleparijo človeka kot glupega nerazumnega sinka!«

Njegov glas je zbudil zmešane vzklike, vprašanja in nepotrebne svete. Vsak se je smatral za dosti brihtnega in opravičenega, da zastavi pri tej stvari svojo besedo. Nekdo kolne prav brezobzirno, oglasi se tudi sikajoč smeh. In v sredi vsega stoji kot oblivan otok Kristijan še v svojem kožuahu, zmeden in močno poparjen.

Šum preglasi prodorni glas cehovskega mojstra. Govori glasno in široko. K njemu spadajo lopataste roke in rdeča glava. Tokrat se ne smeje,

ne pripoveduje kratkočasne šale, temveč nabi-ja na Kristijanovo glavo drzne besede, da čuti mladisuknar-ski mojster udarce besed kot udarce za mastno roko:

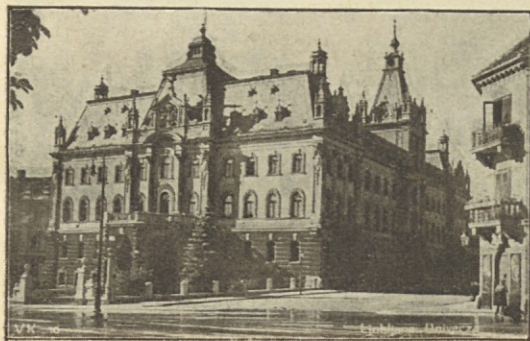
Ljubljana, nebotičnik

»Kristijan, budala zmešana, kozel prešmentani, proslavil si se s slavno brihtnostjo: mesto volne si kupil za drage denarje kamenja! Zakaj si šel na dolgo pot na Ogrsko? Ali ne bi bilo bolje, da si voz zapeljal doma k reki in ga do vrha naložil s kamenjem — zastonj, zastonj? Dva izbrana modrijana sta se našla, ti in oni zmešani prisruk Vašica, ki od same modrosti razcapan po svetu hodi! Lepo čast si pripravil cehu in vsej naši obrti — lepo čast, lepo čast! Nastrelati bi te moral kot vajenca, ki naredi kako škodo!«

Kristijan je sklonil glavo pod ploho takih očitanj. Ni imel poguma zavpiti, da cehovski mojster ne bo imel niti počenega groša škode in da nima pravice takole kričati nanj, da tudi nima povoda postavljati se v vlogo vrhovnega sodnika. Nejasno mu je preletela glavo misel, da nikakor ne zasluži, da ga cehovski mojster zmerja kot šolarja, ki ga pošilja še v šolo. Saj je vendar on sam mojster in cehovski red predpisuje, da morajo mojstri med seboj spodobno občevati in govoriti. In kar je glavno: Ali se ni že tudi preje večkrat dogodilo tako pobalinstvo, če niso imeli suknarski mojstri pri kupčijah orlovskih oči? Na zmerjanja cehovskega mojstra je molčal. Glavo je pobesil na prsa — kot pravi grešnik. Ne za svojo obrambo, temveč le kot vzdih izpod nerazumljive teže greha je ihtel: »Le kako se je moglo kaj takega zgoditi, le kako se je kaj takega moglo zgoditi!«

Kristijanovo jecljajoče ihtenje je imelo prav poseben učinek. Mojster Koval se mu je prestrašen približal in mu šepetal na uho: »Kaj ne, tista volna ... ona lepa volna ... ta je moja, Kristijan, kaj ne? Dal sem ti denar, izročil sem ti sukno ... pa saj se za izročeno sukno lahko kasneje poravnamo ... toda dobro volno si odnesem takoj domov ...«

Ni čakal, da bi Kristijan privolil. Poklical je malega hlapčiča in že sta odnesla vreče z dobro volno. Kristijan se ne bi branil, če bi ga tudi slekli iz suknje in če bi mu preobrnili žepe.

Ljubljana, univerza

»Kaj pa naj se zgodi z ostankom?« je vpil cehovski mojster. »Kup kamenja ne sme ostati pod tehtnico, da bi za vse večne čase pričal o suknarski modrosti!«

Kristijan je skromno dejal vozniku: »Vse zapeljemo k meni domov ... takoj napravimo obračun in plačal bom vožnjo ...«

V trenutku, ko je Kristijan zlagal z jezo v srcu in z bolečino v glavi vreče na svojem dvorišču in metal kamenje na vrt, je šlo kot ogenj po malem mestu na polovico kratkočasno na polovico škodoželjno pripovedovanje, kako je Kristijan Hadušek z Ogrskega pripeljal domov dosti več kamenja kakor prave volne, kako je ogrski slepar prevaril poštene moravske suknarje in jim prodal kamenje in kako je cehovski mojster na ves glas oštel Kristijana in mu napravil pošteno pridigo. V resnici je bila škoda zelo velika. Ko je Kristijan zložil volno na podstrešje, jo je bilo komaj za mali kot.

Voznika je izplačal kar na dvorišču že v popolnem mraku. Ni ga povabil v hišo, da ne bi štetje denarja povzročilo pri ženi tarnanja.

Nista dolgo razpravljala. Voznik je zahteval dva tolarja več, kakor sta se dogovorila pred potovanjem, toda Kristijan je le jezno zamrmral in plačal. V drugem slučaju bi se prepričal, da se mora dogovor držati do pike, danes pa je le stisnil zobe in molčal.

Voznik ravna bankovce med prsti in jih nosi čisto pred oči. Naglo pa se v zadregi zasmee, trese v roki bankovec in kriči: »Kristijan, pri moji veri, poglej... ta denar... se mi zdi nekako čuden —.«

»Kako čuden?« zakriči Kristijan. »Ali nisem vsega plačal — in še ona dva tolarja, ki jih nisi imel pravice dobiti?«

Vzame vozniku bankovce iz rok. Začutil je, da ga je zbodlo v kolku in da se mu je zmeglilo. V tem trenutku ne bi mogel pri zveličanju svoje duše reči, kakšen je pravi papirnati denar.

»Pojdi, greva v gostilno in povprašava o denarju, boš videl...« je Kristijan težko dihal, »take neumnosti..., kakšen naj bi bil denar... kot denar...?«

Krčevito drži papirček v roki in meri z dolgimi koraki ulico. Za voznika, ki hiti prestrašen za njim, se še ne zmeni ne.

V gostilni je že luč. Zgoščena toplota je orosila okna in zakalila gugajočo se svetilko. V dveh kotih sedita dve skupini gostov, ki preglašujeta druga drugo.

Neki obraz je med vsemi najbolj znan: rdeč in zadovoljen obraz cehov-

Ljubljana, magistrat in Robbov vodnjak

skega mojstra. Trenutno je Kristijan pozabil, kako mu je ravnokar sipal na glavo sinovske očitke in ga javno sramotil; vedel je, da more samo njegova beseda končno veljavno razsoditi spor o denarju.

Cehovski mojster je obrnil sunkoma svojo glavo k njemu in vprašal zasmehljivo. »Kaj, Kristijan, kaj dihaš kakor splašena ovca?«

»Nikar se ne jezite, gospod cehovski mojster, pogledjte —,« se duši Kristijan, »voznik pravi, da so ti-le bankovci čudni —.«

Še ni izrečena beseda, že je več glav sklonjenih nad papirjem.

»No —,« zloguje cehovski mojster počasi in nedoločno in obrača papir na vse strani. Natančno ga ogleduje tudi proti luči, potem pa reče pomembno: »Kje imaš še ostalo?«

Kristijan seže pokorno za nedrije, razveže vrečico in razgrinja bankovec za bankovcem na polito mizo.

Cehovski mojster jih drugega za drugim pregleduje, pri tem dostojanstveno pokašljeva in dela dva kupčka. Ko je končal, se obrne h Kristijanu, ga posmehljivo in nekako zviška pogleda in reče hladno kot iz groba: »Poglej sem, ti slavni suknarski mojster! Z bankovci iz večjega kupa si moreš brez škode prižigati svojo pipo, za nič drugega niso...«

Ljubljana, stolnica

»Kaj je, kaj?« vzdihuje Kristijan.

»Kaj je?« ga kruto oponaša cehovski mojster. Gostilniška kota sta prazna, vsi gostje z gostilničarjem vred gledajo čez rame na usodne papirje. »Na Ogrskem so te ociganili tako, kakor si zaslužil. Namesto pravih bankovcev so ti dali košutovske cunje..., denar, ki ga je tiskal lani Košut s svojimi vstaši, ki pa letos ni za drugega, kakor da ga vržeš na smeti... Ničesar ne moreš zanj kupiti, za bankovec ne dobiš niti čašice žganja —.«

Kristijan se je kot mrtev vsedel na klop. Nič ni govoril, samo sapo je težko lovil. Nekdo ga je vprašal, kdo je bil oni, kdaj in kako se je zgo-

dilo... Vprašujoči glasovi so leteli vse vprek, toda Kristijan ni odgovarjal, niti ni pogleda nameril v stran, odkoder je prišlo vprašanje. Ko pa je začel zasliševati cehovski mojster, tedaj mu je glava le še globlje padla na prsa.

Za nesrečnega Kristijana je začel pripovedovati voznik. Govoril je brez zveze, z boječim glasom in skoraj nerazumljivo. Pravil je o nekem selu, o gostilničarju z rdečo brado, ki je brbotal nerazumljiv jezik, o kupčiji, o suknu in o volni, o žganju, o mnogo žganju. Žganje je bilo silno močno, dva dni ga je glava bolela. Denar je odštel, Kristijan ga je sprejel in zavezal v vrečico. Vsi so bili zadovoljni. In žganje je teklo v potokih po mizi —, bilo ga je škoda, saj takega ni doma nikoli imel. Res je, še stepli so se nekoč ponoči. Saj se mu še pozna... Toda hlapec Vašica je dobil še dosti več, skoraj da so mu glavo razbili. Zato se je takoj skril, da bi si ljudje ne pasli na njem oči.

Ko je končal zmešano storijo, je bil pogled gospoda cehovskega mojstra zmagoslaven. Posmehljivo je kimal z glavo in prezirljivo sunil s členki prstov kupček brezcenega papirja z mize:

»Sedaj vidite vsi slavo našega mojstra! V žganju so jih vtopili, z žganjem so jih lahko ociganili. In onadva niti ne vesta, kako se selo imenuje in kdo je bil oni rdeči gostilničar... , samo da je teklo žganje z mize. Prijavimo to žandarjem, a kaj morejo žandarji pomagati? Išcite, otročički, rdečega krčmarja po ogrskih selih in vaseh, ko je čisto gotovo v vsakem selu in v vsaki vasi gostilničar z rdečo brado! Išcite iglo v travi, mogoče jo najdete! In če gostilničarja tudi najdete, kaj mu dokažete? Sukno je pošteno kupil, denar je pred pričami odštel — Kristijan ga je sprejel in ni dejal niti besedice, ljudje, kaj je mogoče še napraviti?«

Mnogo so potem govorili. Svetovali so to in ono, toda nihče ni zadel kaj boljšega od cehovskega mojstra. Voznik je čutil, da so besede cehovskega mojstra merjene tudi nanj, zato je Kristijana sunil v rebra rekoč, da se mora pobrigati za konja in da naj mu plača vožnjo s pravim denarjem. In Kristijan je vzel z največjo težavo z drugega kupa nekaj bankovcev in jih odštel vozniku.

Ničesar ni več razumel. Kako je ves zmešan? Saj je vendar natančno pregledoval volno, vrečo za vrečo, eno, dve, tri... vse? Pravični Bog, ne, vseh pa ne! Tudi denar je skrbno pregledoval in zdel se mu je pravi, veljaven... Zdel, zdel? Kdaj se je mogla pripetiti ta vražja ciganščina? Ko so se opili, ko so se topli? Ali mu je kdo segel za nadržje in zamenjal denar v vrečici? In da je kdo ponoči zdeval v vreče kamenje in odvzel volno?

Nikdar v življenju še ni sanjal tako grozotnih sanj.

In hipoma je obupno zakričal: »Zakaj mi ne natočite pijače, ali naj sedim pri prazni čaši?«

Pri sosednih mizah govore to in ono.

Kristijan tolče s pestjo po mizi in kriči: »Zakaj mi ne prinesete pijače? Ali vam je tako malo za gosta?«

Cehovski mojster se obrne k njemu in ga očetovsko pokara: »Kristijan, lahko bi že mislil na to, da je treba iti domov. Prišel boš še ob ostale dobre denarje!«

Šele sedaj pride Kristijan k sebi. Vzdigne glavo in reče počasi:

»Ne bojte se! Svoje zadeve bom vedno dobro sam uredil!«

Ljubljana, vhod v semenišče

Trije bratje

V rebri nad vasjo je živel starec. Ni se brigal za ljudi in ljudje se niso brigali zanj. Prijelo se ga je ime begunec, sam Bog vedi zakaj. Vaščani niso vedeli od kod je prišel. Lepega dne se je znašel na rebri, kjer si je postavil kočo. V dolini pa si je kupil par njiv.

Starec je imel tri sinove. Dva sta bila kot so drugi ljudje, za najmlajšega pa so rekli, da je bedak. Starejša dva sta ga tepla in strahovala.

Očeta je zelo skrbelo zaradi najmlajšega sina. Ko je čutil, da se mu bliža zadnja ura, je poklical vse tri predse in jih zaprosil: »Skupaj ostanite po moji smrti. Če pojdete vsaksebi, kako bo z najmlajšim? Sleherni se bo obregal vanj in ga suval. Pa tudi za vaju bo bolje, če boste živeli skupaj. Razen rebri, koče in njiv, vam zapuščam še tri stvari: motiko, s katero boste dosegli čudovit uspeh, srebrn ključ, ki odklene vsaka vrata, a vrat, ki jih boste zaklenili s tem ključem, ne odpre nihče. Zapuščam vam pa tudi harmoniko, ki razveseli človeka še v tako težki uri. Ostanite skupaj. Z motiko si boste služili kruh, s ključem boste zaklepali pridobljeno blago pred tatovi, harmonika pa vam bo lajšala življenje.«

Bratje so obljubili očetu, da ga bodo ubogali. Toda komaj je oče zatisnil oči, že sta starejša prelomila besedo. Njive v dolini sta prodala, reber, ki je bila pusta in nerodovitna, pa sta pustila mlajšemu bratu. Tudi motiko sta mu pustila. »Ta je za bedake, kot je najin brat,« sta rekla. Starejši je vzel srebrn ključ, drugi pa harmoniko in šla sta po svetu.

Starejši si je dobro zapomnil, kaj mu je oče povedal o ključu. Toda on ga ni uporabljal, da bi zaklepal z delom pridobljeno blago, temveč je z njim odklepal tuja vrata. Postal je tat. Nobena, še tako močna ključavnica ni bila varna pred njim. Vsako je odklenil s svojim ključem. Toda ključ mu ni prinesel sreče; prišli so mu na sled in so ga zaprli. Ko je odsedel svojo kazen, je spet začel s svojim starim poslom. Pa so ga zopet dobili. Tako je romal iz ječe v ječo. Nazadnje se je takega življenja naveličal, pa se je napotil domov, da vidi, kako se ima najmlajši brat.

Drugi brat je hodil po svetu in godel na harmoniko. Harmonika je dajala čudovit glas. Ko so ljudje začuli njene zvoke, so pozabili na vse težave. Žalost je mahoma izginila iz vseh src. Ljudje so postali veseli, kot da nikdar ne bi imeli nobenih skrbi. Ko pa je prišlo jutro, so se porazgubili po njivah in senožetih; zakaj vedeli so, da od samega veseljačenja ne morejo živeti. Godec pa je zadel

harmoniko na ramo in je šel naprej. Tako je romal od vasi do vasi, od dežele do dežele. Nihče pa ga ni nikoli povabil, da bi ostal. Nazadnje se je naveličal neprestanega potovanja. »Drugim prinašam veselje, sebi zaslužim komaj za kruh,« mu je šlo trpko skozi možgane. Napotil se je proti svojemu nekdanjemu domu, da pogleda, kako se ima najmlajši brat.

Najmlajši brat se je medtem ubijal na očetovi rebri. Podedoval je čudežno motiko, ki pa se ni prav nič razlikovala od drugih motik. Tudi delo s to motiko ni bilo prav nič bolj uspešno kot od drugih motik. Toda imela je neko čudežno svojstvo. Kdor je pričel z njo kopati, temu je neprestano silila v roke in ga priganjala k delu. Tako je najmlajši brat garal od ranega jutra do trde noči, največkrat pa še pozno v noč. Iztrebil in prekopal je reber, znova je kupil očetove njive in od sosedu je vzel v najem velik laz.

Takrat sta se vrnila starejša brata. Nič nista vprašala, temveč sta se kar naselila v bratovi koči. Tudi najmlajši brat ni nič rekel. Še na misel mu ni prišlo, da bi ju vprašal, čemu sta prišla k njemu. Zdelo se mu je čisto naravno, da sta se vrnila. Še bolj se je zaril v delo kot prej. Prej je delal samo zase, zdaj je moral delati za tri, zakaj brata se nista pritaknila nobenega posla. Roke sta držala križem in živela od bratovega dela. Še več. Starejši je postal silno oblasten, kot bi bil on gospodar. S srebrnim ključem je zapiral shrambo in rezal najmlajšemu silno tanke kose kruha. Srednji pa je godel na harmoniko. Včasih je najmlajšega prijelo, da bi poslušal, toda starejša sta planila nanj, ga nabila in ga spodila na delo.

Končno se je najmlajši spametoval. »Čemu bi samo jaz garal,« si je mislil, »brata pa samo ležita in živita od mojih žuljev.« Rekel je bratoma: »Vsi trije jemo, pa mislim, da bi bilo pošteno, če bi tudi vsi trije delali.«

Starejša sta se spogledala.

»Najmlajši misli,« se je začudil srednji brat.

Starejši pa je rekel: »Tega ga morava odvaditi, zakaj nevarno bi bilo za naju, če bi še dalje mislil.«

Planila sta nanj, ga podrla na tla in udrihala po njem, kamor je priletelo. Starejši je izdrl ročico od voza in z njo mahal po najmlajšem. Ubogi bedak je bil naenkrat ves krvav in marogast. Toda, da bi se branil, to mu ni prišlo na misel. Še pobegniti ni skušal. Voljno je prenašal udarce, čeprav so bile njegove mišice od dela utrjene, da so bile ko jeklo. Tudi telo se mu je razvilo, da je bil velik in širok ko gora. Brata pa sta bila zaradi brezdolja slabotna in mehkužna.

Ko sta brata nehala udrihati po najmlajšem, se je ta s težavo zavlekel v gozd nad kočo. Tu se je razjokal kot majhen otrok.

Srce mu je bilo žalostno kot še nikoli. Niso ga toliko boleli udarci, temveč zavest, da je za vedno izročen svojim bratoma na milost in nemilost. Tedaj se je spomnil starega ljudskega pripovedovanja o Petru Klepcu, ki je nenadoma zadobil silno moč. Pokleknil je in prosil Boga, da bi mu podelil tolikšno moč, da bi se lahko rešil svojih bratov. Tako goreče je molil, da ni opazil starega berača, ki je prišel po stezi.

Berač se je začudil in vprašal, čemu moli tako goreče.

»Moči prosim,« je rekel bedak in razložil beraču, kako in kaj.

Beraču se je bedak zasmilil in bi mu rad pomagal. »Visoko v gori živi star čudodelnik, kateri pozna tako zelišče, ki daje moč. Pojdi k njemu in ga poprosi za zelišče.«

»Kako naj grem, če ne poznam poti,« je rekel bedak.

V goro boš že znal. Išči leseno kočo pod široko skalo. Pred kočo stojita dve visoki smreki, takih še nisi videl. Pod eno izvira studenec. Čudodelnik je zelo star. Od starosti je popolnoma plešast, toda brado ima čudovito rdečo.«

Bedak se je napotil v goro. Dolgo je iskal, nazadnje pa je le našel leseno kočo pred široko skalo. Vse se je ujemalo, spredaj sta stali silno visoki smreki in pod eno je izvirал studenec. Bedak se je ustavil kakih tri sto metrov pred kočo in je gledal. Zagledal je plešastega starca z rdečo brado. Starec se je trudil, da bi privzdignil srednje debelo smrekovo deblo, ki mu je bilo v napotje. Toda ves njegov trud je bil zaman.

Bedaku se je stisnilo srce, zakaj na mah je zgubil vero v čudežno zelišče. Če bi starec poznal tako zelišče, bi sam sebe napravil močnega, da bi z lahkoto dvignil desetkrat debelejšo deblo.

Bedak je stopil bliže in je pomagal starcu. Z lahkoto je privzdignil deblo, kot bi privzdignil tanko smrekovo vejo. Starec se je začudil. »Močan si, da še nisem videl enakega,« je rekel po kratkem molku.

»Močan?« je podvomil bedak. Povedal je starcu, čemu je prišel.

»Zelišča nimam,« je rekel starec. »Toda ne daleč od tod je čudovito jezero. Kdor pogleda vanj, se mu izpolni vsaka želja.«

Šla sta k jezeru. Ko sta prišla tja, je bedak ostrmel. Jezero je bilo čudovito modro, bolj modro ko nebo. Bedak se je sklonil čez breg in se zazrl v gladino. Pokazal se mu je človek širokih ramen in visoke postave.

»Ali se vidiš?« je vprašal starec.

Bedak se je začudil: »Ali sem to jaz?«

»Ti. Ali sta tvoja brata tudi taka hrusta?«

»Ne. Brata sta taka kot ti.«

»In ti se ju bojiš?« se je začudil starec.

Bedak je strmel.

Starec je nadaljeval: »Vidiš, kaj ti bo čudežno zelišče, ko si že sedaj močan, pa svoje moči ne znaš uporabiti.«

»Kaj?« je spraševal bedak z očmi in z besedo.

»Pojdi domov in premlati svoja brata. Potem boste vsi trije delali in vsi trije jedli. Toda opozorim te, tepsti moraš brez usmiljenja. Če te bo prevzelo usmiljenje, boš še naprej podložen svoji ma bratoma.«

Bedak je obljubil, da bo poslušal starčev nasvet, se poslovil in odšel. Ko je prišel domov, je snel ročico od voza in začel udrihati po svojih bratih. »Na delo,« je kričal, »kaj mislita, da vaju bom kar jaz redil.«

Brata sta onemela od strahu. Potem sta se skušala braniti, pa sta bila prešibka, da bi bila kos bratovi moči.

In potem?

Najmlajšega je nenadoma prevzelo usmiljenje. Ker ni povsem poslušal starčevega nasveta, še vedno gara, starejša pa živita od žuljev njegovih rok.

Albin Zavrl

Ob Senegalu

(Po Pierreu Lotiju)

Sahara! Veliko morje brez vode, Bled-el-ateuh jo imenujejo Mavri, deželo žeje. Če plovemo ob zahodni obali Afrike in ostane za nami južni Maroko, tedaj gledamo dan za dnevom, pet sto ur, le brezkončno puščavsko obalo. Nikjer ni najmanjšega znamenja za mimo plovečega mornarja, nikjer grma ali drevesa, nikjer sledu življenja.

V žalostni enoličnosti ostajajo za nami puste ravni, sipine potujočega peska, brezmejen obzor — in od dne do dne narašča vročina.

Slednjič vzraste iznad peščene planote staro belo mesto, obrobljeno z redkimi rumenimi palmami — St. Louis. Cerkev, džamije, stolpi, hiše v mavrijskem slogu, vse se zdi kot pogreznjeno v spanje pod žgočimi sončnimi žarki. Ako se mestu približamo, opazimo z začudenjem, da se ne razprostira do obale, da niti nima pristanišča — ostalo je brez zveze z zunanjim svetom.

Nizka in plitva obala je neprijazna. Brezkončna vrsta čeri brani ladji dostop. Ker ne more pristati ob obali, se zasidra precej daleč od nje na odprtem morju.

Kmalu se približajo ostrokljuni, morskim volkovom podobni čolni, izdolbeni iz drevesnih debel. V njih stoje vzravnani črni veslači, herkulske, lepo oblikovane postave s sijajnimi mišicami — a z obrazi kot gorile. Vozijo se skozi morsko kipenje — najmanj desetkrat se prevrne čoln. Toda z žilavostjo in vztrajnostjo zamorca, z gibčnostjo in močjo cirkuškega akrobata poskušajo zopet desetkrat iznova. Pot in morska voda curljata z njihovih golih teles, ki se svetijo kot uglajena ebenovina.

Slednjič se približajo ladji z zmagoslavnim smehom, ki odkriva dve vrsti krasnih belih, blestečih se zob. Njihova obleka — ogrlica iz steklenih biserov!

Kot tovor vozijo s seboj skrbno zaprto pločevinasto škatlo — poštni nabiralnik. V njem so guvernerjeva povelja za prihajajoče ladje in pošta domačinov.

Komur se ravno mudi na kopno, se lahko brez strahu zaupa tem ljudem. Toda zavedati se mora, da ga bodo z največjo skrbnostjo zopet in zopet izvlekli iz vode in slednjič posadili na kopno. Seveda, suha ne bo ostala niti nitka na njem.

Mnogo udobneje pa je peljati se do Senegalskega izliva. Tam sprejmejo potnike plitvi čolni in jih popeljejo prav prijetno in varno po reki navzgor v St. Louis.

November, letni čas, ki bi ga mogli primerjati naši zimi. Najhujša vročina je popustila in za velikimi poletnimi nevihtami je zapihal suh puščavski veter. Šest mesecev ne pade kaplja dežja na zemljo, dan za dnevom, brez presledka pripeka sonce z uničujočim žarom.

Kuščaricam prija ta čas. Toda v vodnjakih prične primanjkovati vode, močvirja se posuše, rastline odmro, celo turobni rumeni cvetovi bodeče kakteje se ne odpirajo več.

Večeri so hladni. Po sončnem zahodu se redno prebudi hladna sapa, ki vznemirja morje ob čereh in brez usmiljenja raznaša zadnje listje z dreves.

Zalostna je ta jesen! Tu ne doživljamo tistih dolgih, prijetnih ur, kadar lega pri nas mrak na zemljo, niti žetve in zlatih plodov, niti lepote prve slane ali celo veselja nad prvim snegom. Obširne ravni so razžarjene po soncu, puste, izumrle, pokrite s posušeno travo. Tu in tam stoje poleg redkih oljnih palm ogromni boababi, v čigar vejah gnezdiijo jastrebi.

Na večer je obrežje kakor posejano s črnimi možmi, ki prihajajo s svojimi mrežami z ribolova. Spremljajo jih trume vriskajočih žena in otrok. Zamorke nosijo na glavah v velikih košarah ribe, otroci jim napeljujejo konopce skozi škrge in napravljajo iz njih vence.

Zadnji sončni žarki zdrsnejo čez ravan, sipine zažare v nežni rdečici — in slednjič izgine sonce v krvavo rdeči megli.

Sveta ura islama! Tedaj pade ves črni narod na kolena, dotikajoč se z obrazom tal — večerna molitev. Mohamedovo ime gre od ust do ust, od Meke in obale Rdečega morja skozi Sudan, dokler na obali Atlantskega oceana ne zamre na ustnah zamorcev. Kmalu nato vse utihne, noč se, kot vedno v tej deželi sonca, hitro spusti na zemljo.

V Sahari in Sudanu so noči hladne in jasne kot naše zimske noči, morda le še bolj svetle in prozorne. Mrtvaška tišina vlada povsod. Nebo je modrozeleno, posejano z neštevilnimi zvezdami. Luna sveti skoraj z dnevno svetlobo in vse se nam prikazuje neverjetno razločno.

Sirij vzhaja, luna stoji visoko v zenitu — človek se skoraj boji te tišine. Od svetlega peska se odbijajo modrikasta stebila mlečnikov s svojimi kratkimi, ostrimi sencami. Tu in tam so grmovja, temne gošče, velike, črne lise na svetlih peščenih tleh. Tam dalje so smrdljive mlakuže, nad katerimi plava bela meglica, mrzlična sopara. Vlažni zrak je nasičen z izparevanji velikih močvirij. Prodirajoči mraz se občuti silno neprijetno po hudi dnevni vročini. Mraz v tej deželi — nenavaden občutek!

Sem ter tja leže v črnih mlakužah ob poteh velika okostja velblodov. Od svetlega peska se pošastno odbijajo od jastrebov razmrcvarjeni mrtveci, ki se z golimi čeljustmi reže proti luni.

Od časa do časa preseka nočno tišino krik močvirnih ptic. Veliki boababi mole debele veje v mirni zrak; vse je brez življenja, okamenelo, mrzlo. Med

temi gladkimi vejami so črne kepe: jastrebi sede v družinah združeni in spe. V lunini svetlobi se kovinasto svetijo njih peruti.

Ob drugi uri zjutraj se oglasi nenadoma strahovito tuljenje. Človeku se zdi, da laja tropa psov v luno, le bolj divje je, strašneje, žalostneje: šakali bevskaajo, vmes pa rezko zavijajo hijene, da spreletava kosti in mozeg. Bore se za mrhovino poginulih velblodov. Počasi ponehava ta grozni koncert, izgublja se v daljavo, dokler ne umolkne in velika tišina objame spet noč.

Rosa pada, počasi blede luna na zahodu, zvezde ugašajo...

Maj! V Evropi je to mesec mladega zelenja, popkov in cvetja. V samotah ob Senegalu pa še ne zeleni nič. Vsa drevesa in grmičja, katerih korenine ne segajo v motnorumeno močvirno vodo, so še suha, uvela in brez življenja.

Šest mesecev ni padla niti kaplja dežja izpod neba. Vročina še vedno raste, hladni večerni veter je utihnil. Prišla je doba najhujše vročine in neviht, doba, ki jo Evropec ob Senegalu vsako leto s strahom pričakuje, saj mu prinaša mrzlico, če ne celo smrt. Toda človek mora živeti v tej »deželi žeje«, da razume veselje, s katerim pozdravljajo prebivalci prvi dež, in udobje, ko jih namočijo kaplje prve nevihte.

Prvi tornado! Na svinčenosivem nebu se prikaže redek priroden pojav. Prečudna skupina oblakov se dviga iznad obzorja višje in višje ter se oblikuje v nenavadne, strašne oblike. Človek bi na prvi pogled mislil, da je izbruhnil silen ognjenik. Ogromni oboki nastajajo in legajo drug na drugega; goste, težke gmote rastejo vedno višje, dokler ne sličijo kamenitemu svodu, ki grozi pokopati pod seboj zemljo. Nad vsem pa je neko medlo svetlikanje, ki je sedaj zeleno, sedaj bakrenordeče.

Ozračja ne pregiblje niti najrahljši vetrič; nič se ne gane, vse je okamenelo.

Hipoma pretrga tišino strahovit sunek vetra. Kot pod udarcem težkega biča se pripognejo grmi in drevesa. Prestrašeni zafrfotajo ptiči; vihar jih zgrabi, zavrti in pomeče po tleh kakor suho listje. Vse se trese in trepeti pred sproščenim tornadom, vsa priroda se krivi pod grozovito silo prihajajoče nevihte.

Kakih 20 minut so odprte vse nebeške zatvornice, vesoljni potop osveži žejno afriško zemljo. Prav kmalu se nebo spet umiri — konec! Zadnji sunki vetra razpode bakrenordeče oblake, vihar je minil, nebo je spet jasno in modro.

Močan duh izpuhteva iz osvežene zemlje: mati priroda se je zbudila k novemu življenju.

Albin Zavrl

Življenje v tropih

1. Evropski turist

Novodošleca, ki je prvič prispel v živahno tropsko mesto, omamijo bujni, pestri in silni vtiski. Ves je zaposlen, da vsaj nekoliko uredi svoje zmedene misli in spravi sebe in prtljago srečno z ladje na kopno. Toda moti se, če pričakuje, da se bo že mogel umiriti, kajti v tem hipu ga sprejme šele prava zmešnjava: cariniki, nosači, vozniki, hotelski uslužbenci in tolmači navale kot krvoločni ljudožrci na ubogo žrtev. Najbolj vsiljivi so pa trgovci s svojim blagom, ki je popotniku v tem trenutku tako odveč kot le kaj. Toda njihove ponudbe so tako prepričevalne, kot bi bilo od njih odvisno izveličanje uboge duše.

Ko srečno odbije ta strahoviti naval, tedaj si pač zaželi čimpreje najti udobno stanovanje. A ravno v tem oziru je treba poznati tropske prilike.

Hoteli in gostilne v Britski Indiji niso baš brezhibno urejene in ne odgovarjajo povsem zahtevam razvajenih Evropecev. Res udobnih hotelov je prav malo in še te najdemo le v največjih prometnih središčih ali v razkošnih gorskih letoviščih. Toda tudi v prvovrstnih hotelih potnik ne sme pričakovati, da pojde vse kot po loju, kakor je bržkone navajen v domovini. Treba se je pač prilagoditi običajem, zlasti še, če pomislimo, da leži skoraj pol sveta med Evropo in Indijo.

Kar potnika najbolj iznenadi, je obilica služinčadi v indijskih hotelih. Kljub temu pa ne najde prave, skrbne, urne in uvidevne postrežbe. Seveda se ne da tajiti, da so tudi med indijskimi služabniki pravi »biseri«, toda opravljeno delo je tem površnejše, čim več je služinčadi. En sam izvežban in razumen evropski natakari ali sluga bi gotovo v hipu več opravil nego 5 indijskih slug.

Vzrok temu pojavu je v precejšnji meri prirojena lenoba in lagodnost, ki jo povzroča vroče podnebje. Dušo domačinov prične Evropec spoznavati šele po nekaj letih stalnega bivanja med njimi; popolnoma je ne razume nikdar. Zato od tujca ni mogoče zahtevati, da bi takoj našel pravi način občevanja. Največja pogreška pa je, če se zadirja na indijsko služinčad. Sicer je to nekoliko oprostljivo, če pomislimo, da spravi njihova površnost novodošleca, čigar živci trpe pod vplivom silne vročine, v razburjenje. Toda pravo sredstvo, s katerim more Evropec učinkovito vplivati na Indijca, je mirna odločnost, dočim hipni jezni izbruhi vedno zgreše namen.

Hotelske sobe so namenjene le počitku; zato so sicer preprosto opremljene, toda svojemu namenu popolnoma ustrezajo. Posteljo obdaja krog in krog do tal segajoča tančica, ki brani dostop moskitom, nevarnim prenašalcem malarije. Vsaka soba ima navadno lastno stranišče in kopalnico. Slednja sicer ni opremljena tako kot pri nas, namreč z udobno kadjo in toplo vodo — te v Indiji pač ni potreba — temveč z ozko, visoko posodo, napolnjeno s postano vodo, ki jo človek, stoječ v njej, poliva po sebi.

Res udobni in sijajni so pa družabni prostori, ki so opremljeni mnogo razkošneje nego pri nas, saj v njih preživi potnik ves dan. Tu najdemo veliko obedno dvorano s samimi malimi mizicami, čitalnico z mnogimi časopisi, kadilne sobe za moške, salone za ženske, biljardne sobe, godbene dvorane itd. Pozabiti ne smemo sijajno opremljenega bara, kjer dobiš od splošno priljubljenega wiskija (žganja) s sodo do najdražjih pijač vse, česar si srce poželi. V vseh prostorih brne električni ventilatorji, ki skrbje za hlad, povsod vabijo zapeljivo udobni naslonjači k počitku.

Tudi zabav se ne manjka. Neprestano prihajajo trgovci, ki z vabljivim, omamljivo enakomernim glasom ponujajo svoje blago: svilo, čipke, preproge, dragoceno kamenje, rezbarije iz slonove kosti in stotine drugih posebnosti, ki jih tujci radi kupujejo za spomin svojcem. Poleg teh nastopajo indijski glumači s svojimi čudovitimi umetnostmi. Po dvoranah in na vrtu igrajo godbe. Zato ni čudno, da nekateri potniki ves čas svojega bivanja v tropih ne pridejo iz hotela in vso tropsko krasoto si ogledujejo le iz udobnih naslanjačev.

Za telesno blaginjo je prav dobro preskrbljeno. Prvi zajtrk prinese služabnik k postelji. Temu sledi sredi dopoldneva drugi, obilnejši zajtrk, ki ga použijejo v obednici in obstoji iz jajčnih in mesnih jedi ter sadja. Nekako med 13. in 14. uro zajtrkujejo tretjič. Šele zvečer med 19. in 20. uro se prične glavni obed (dinner), kamor zahajajo gosti po angleškem običaju v svečani obleki. Izmed dolge vrste najrazličnejših jedil morejo Evropeca le malokatera res zadovoljiti, ker niso posebno okusna in zato za evropski okus omledna.

Toda na ta način se živi le v velikih mestih, dočim je v manjših krajih za tujca zelo pomanjkljivo preskrbljeno. Tu ni hotelov ali gostilen, temveč le prenočišča, ki jih vzdržuje britska vlada in v katerih more le mimogrede bivati. Kjer pa niti teh ni, je navezan na gostoljubnost stalno naseljenih Evropecev, s katerimi je sam znan ali ga je priporočil kak znanec. Zato je ta lepi običaj zlasti za Indijo velikega pomena.

2. Evropski naseljenec

Čisto drugačno je v prekomorskih krajih življenje evropskega naseljenca saj ga ne more uživati v takem sladkem brezdelju, zlasti ne v velikih, živahnih lukah.

V Evropi imajo o tem čisto napačne pojme. Mladi ljudje, ki črpajo svojo učenost iz neresnih knjig, si slikajo njegovo življenje v najzapeljivejših barvah, kot življenje samega brezdelja in uživanja — Indijo Koromandijo. Po njihovem naziranju ne prilete v odprta usta le pečeni golobje, temveč nudi se mu vse, kar mu srce poželi. Beli gospodar leži ves dan v gugalnici in samo zaploska, če ima kako željo. Navadno mu pa niti tega ni treba, kajti vdani služabniki mu jo z obraza bero. Drugega mu ni treba delati nego kaditi fine cigarete, piti najizbranejša vina in se veseliti umetnosti svojega kuharja. Mogoče se mu včasih poljubi na lov na tigre, slone, krokodile in drugo zverjad, ki jih kar trumoma postrelja. Vsega je v izobilju in beli, veliki gospodar samo ukazuje...

V resnici je zadeva čisto drugačna. Možno je sicer, da so še kraji na svetu, kjer živi kolonist kakor vrabec v prosu, ravna se po načelu: kdor delo pozna in se ga ne izogiblje, je norec. Toda v Južni in Vzhodni Aziji sličnih srečnikov ne najdemo, zlasti ne v velikih tržiščih in lukah. Že medsebojno tekmovanje povzroča, da se brez velike delavnosti, vztrajnosti, a tudi premetenosti ne doseže nikak uspeh. Tu ne tekmuje le z belimi vrstniki, temveč tudi z lokavimi Azijati, ki imajo zelo razvit trgovski dar in se ne dajo izlepa odriniti vstran. Če hoče mladi trgovec ali podjetnik tu kaj doseči, mora napeti vse sile, upoštevati vse možnosti in izrabiti vse prilike. V trgovskih pisarnah Kolomba, Singaporeja, Batavije, Hongkonga, Manile, Jokohame — navajam samo najvažnejša tržišča — se dela najmanj tako pridno kot v Londonu, Hamburgu ali Amsterdamu. In to pomeni mnogo v tem podnebj, ki zahteva od Evropeca največjo odporno silo.

Na vse zgodaj odhajajo podjetniki in uslužbenci na delo, ki traja z malimi presledki do poznega popoldneva. V dnevih, ko prihajajo prekomorski parniki, se stopnjuje delo do take brzine, da človeku sapo jemlje, kajti na došla pisma je treba takoj odgovoriti in najnujnejša naročila hitro odpremiti, tako da morejo z naslednjo ladjo že dalje. Prosti čas, ki preostane za sprehod, šport in zabavo, je le kratko odmerjen. V tropih hodijo ljudje zgodaj k počitku. Nočnega življenja, kakor ga poznajo evropska velemesta, tu ni, saj bi ga tudi najkrepkejša narava ne prenesla.

Navadno bivališče kolonistov je bungalov. To je lahko zgrajena hiša po evropskem vzorcu, seveda prilagoden podnebj in prilikam tropskih dežel. Navadno je pritlična, kvečjemu enonadstropna ter deloma zidana deloma lesena. Po možnosti naj stoji prosto, da jo more od vseh strani preprihati veter. Veliki pristreški jo ščitijo pred neposredno sončno pripeko. Vso hišo obdajajoča veranda, ki je kolikor mogoče prostrana, je najljubše bivališče stanovalcev v hladnejših dnevniških časih. Pod ne sme počivati na tleh, da ne more v hišo mrčes in v deževnem času vlaga. Zlasti pa je treba paziti, da so tla, kjer stoji bungalov, popolnoma suha, kajti vlažna zemlja vsebuje klice malarije, ki je Evropecem zelo nevarna. Vse špranje in odprtine v stenah je treba skrbno

zadelati, da se tod ne ugnezdijo kače in druga golazen. Zato stavijo hiše na zidane stebre, med katerimi more zrak nemoteno prepihavati. Vsa tropska stavba je zgrajena tako, da so sobe kar najbolj zračne in hladne. Radi tega se novinci v hotelih kljub silni vročini pogosto prehlade in dobe revmatična obolenja, ker pač ne prenesejo prepiha. Zlasti Srednjeevropec so izpostavljeni zasmehu drugih narodov, ker ne prenese najmanjšega prepiha, dočim ga drugi naravnost iščejo in zelo cenijo.

V bungalovu opazimo neko posebnost, da so namreč kuhinja, shrambe, kleti, kopalnice in stranišča v posebnem poslopju. S tem se stanovanja obvarujejo nepotrebne ropota, pa tudi sopare in smradu. Ta stranska poslopja so z glavnim zvezana po pokritem hodniku, ki varuje pred najhujšo sončno pripeko, a še bolj pred dežjem v dolgi deževni dobi.

Pavel Kunaver

Pomen Slov. planinskega društva za dijake

Bil sem mlad kakor vi. Imel pa sem srečo, da me je brat že zgodaj pričel jemati s seboj v planine, v katere je tedaj, pred štiridesetimi leti, zahajalo še mnogo manj ljudi kakor sedaj. Mnogo prekrasnih dni sem doživel na jasnih višavah, in začuda, dasi sem nato do danes naredil še mnogo več tur in zelo, zelo lepih povrh, nobena ne žari v mojem spominu tako lepo kakor tiste prve z bratom. Nikdar pozneje se mi planinsko nebo ni zdelo tako lepo modro kakor tedaj, nikdar niso bila jutra na visokih vrhovih bolj žareča kakor takrat in večje sreče ni nikdar pozneje občutilo srce, kakor če sem se ob lepem vremenu dvignil na visoke vrhove naših prelepih planin, odkoder se nama je pod nogami razprostrl naš divni gorski svet in so iz daljave pozdravljali v sneg in led okovani vrhovi daljnih Alp.

V tistih mladih dneh pa sem vzljubil najbolj nesebično in dijakom najbolj naklonjeno društvo: Slovensko planinsko društvo. Kako tudi ne! Komu se moramo zahvaliti, da lahko zahajamo v planine kakor temu društvu? Predstavljajte si gore brez dela tega društva: steze samo pastirske do planinskih pašnikov. Nezaznamenovane bi služile samo domačinom, tujec bi se izgubil v gorah. Nad planinskimi pašniki samo nedostopne gore in skalne stene. Res, prav lepo; toda kdo bi mogel gori, razen nekaj drznih plezalcev? Pa še ti — kam bi se dali, kje položili svojo glavo k počitku — če ne bi izpod sten vodile lepe steze v doline in pred vsem do visoko ležečih planinskih koč S. P. D. Pa bi rekli — šli bi v pastirske koče. Da, včasih in poleti. Pastirske koče so odprte dva meseca — sicer so prazne, mrzle in nepriljudne. Kdo bi ti postregel v njih? Kdo bi jih ogrel — ko skozi špranje celo sneg udara vanje in kuriva v njih razen ob času paše sploh ni? — Res bi nam svetile planine v dolino, res bi si želeli gori, a dostopne bi bile najdrznejšim ljudem in pa kakor v nekdanjih časih, bogatašem, ki so procesije nosačev in vodnikov nosile za njimi šatore, odeje in hrano — res prav vse. Danes pa je Slovensko planinsko društvo naše prelepe gore otvorilo planincu z neštetimi stezami, jih zavarovalo na nevarnejših mestih, povsod naredilo markacije, da se nikdo ne more izgubiti — celo pozimi ne, ker so po posebno važnih stezah zasajeni markacijski koli z zastavicami. Najvažnejše pa so številne njegove koče na najbolj lepih krajih, kjer lahko prenočiš, najdeš varstvo pred mrazom, nočjo, nevihto, dežjem in snegom — a kar je glavno, s pomočjo prenočevanja v visokoležečih kočah lahko podaljša svoje bivanje v planinah kolikor se ti poljubi in kolikor časa ti dopušča tvoja blagajna.

Erjavčeva koča na Vršiču

Tu pri blagajni pa smo zadeli ob najobčutljivejši del dijaka: blagajna je običajno suha. Toda naše planinsko društvo to tudi dobro ve — ve že od nekdaj, in je zato dijakom prav posebno naklonjeno. Daje mu posebne legitimacije, ki ga udružijo v Mladinski odsek S. P. D. Potom teh legitimacij ima dijak pravico do istih ugodnosti, kakor drugi člani, ki morajo plačati na leto precejšnjo članarino. Ta legitimacija mu omogoči, da celo v najbolj obiskanih kočah naših gora dijak plača le člansko vstopnino in prespi za polovično običajno prenočnino; a v nekaterih kočah imajo dijaki še posebne popuste, da lahko z malim denarjem izhajajo v gorah. Če pa se štirje dijaki z izkaznicami S. P. D. združijo, imajo tudi na železnici polovično voznino — le v društveni pisarni se morajo zglasiti,* da dobe objavo za železnico.

To pa še ni vse. Društvo je darovalo svojemu mladinskemu odseku krasno Malnarjevo kočo pod Črno prstjo, na najdivnejšem kraju te gore. Dijaki, člani Mladinskega odseka, lahko pod vodstvom kakega profesorja ali učitelja prirejajo tam gori najlepše kolonije! A tam ob Bohinjskem jezeru imamo travnik, tu v Ljubljani pa šotore, kar vse služi namenom za kolonije. Le škoda, da dijaki vse to še vse premalo izrabljajo.

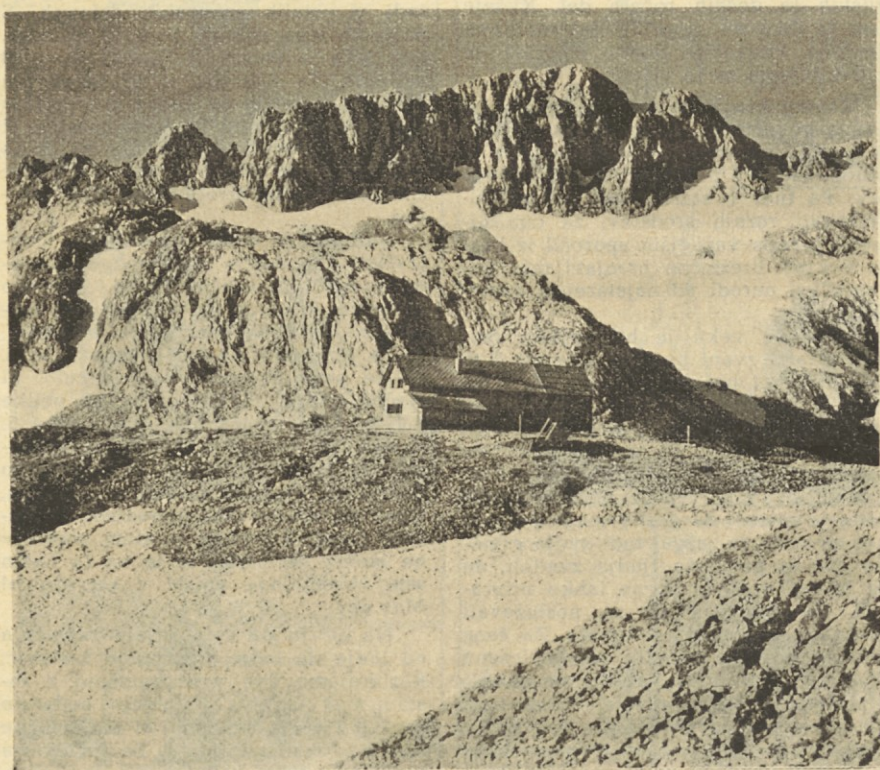
Pozimi skrbi naše društvo tudi za vzgojo planinske mladine in naproša naše najboljše predavatelje, da predavajo mladim planincem o naših in tujih gorah,

* Pisarna S. P. D. je sedaj v palači Viktorija na Aleksandrovi cesti vhod skozi pasažo.

da jo poučujejo, kako naj hodi po gorah, kako naj čuva planine, najlepši okras naše domovine, in kaj naj posebno opazuje v gorah, da bo čim več imela od zahajanja v gore.

Posebno važno pa je, da se v Mladinskem odseku S. P. D. družijo mladi planinci, kjer dobivajo najboljšo vzgojo. Planinstvo je najkrasnejša zabava za mladega človeka. Nič na svetu ne more nadomestiti pohajanja po visokih, svobodnih gorah, kjer je priroda še popolnoma nepokvarjena, kjer se človek bolj približa svojemu tovarišu in se sklepajo trajna prijateljstva. In vse to goji naše planinsko društvo med mladino. Goji pa tudi smisel za ohranitev planinske lepote in lepega planinskega vedenja. Planine ne prenašajo sirovih ljudi. Tam je treba biti dostojen in miren, kakor so gore veličastne in mogočne. Dobri mladi planinci pa pomagajo društvu tudi pri čuvanju naših prelepih planinskih cvetic. Ne trgajo jih in jih raje proučujejo — pa še več: tudi *druge* svare, da naj ne uničujejo najlepšega kar imamo v gorah, naše prekrasne flore.

Dijaki, zato se oklepajte Slovenskega planinskega društva! Vstopajte v vrste njegovega podmladka in nabavite si pravočasno izkaznice Mladinskega odseka, da boste imeli in uživali pri potovanju po gorah velike ugodnosti. Dobro pa tudi prečitajte navodila, ki so napisana v teh izkaznicah, ker tako boste — če se boste ravnali po njih — doživeli v gorah mnogo lepega, naši lepi domovini pa boste zelo koristili!

Staničeva koča pod Triglavom

DROBNE ZANIMIVOSTI

Slovenski ornament. — V tej številki priobčujemo nekaj slovenskih ornamentov, ki jih je sestavil naš znani slikar in profesor *Saša Šantel*. Radi bi tudi priobčili njegov daljši članek o slovenskih ornamentih, kar pa nam zaradi pomanjkanja prostora v listu ni mogoče. Morda se bo kdo vprašal: Čemu pa toliko o teh ornamentih? Včasih je bilo na meščanskih šolah risanje eno najbolj važnih predmetov. Odkar pa so ukinili risanje v 3. in 4. razredu meščanske šole, gre z risanjem silno navzdol. Risanje pa je posebno važno v vseh obrtjih, posebno pa ga pogrešajo oni absolventi meščanskih šol, ki se vpisejo po završnem izpitu na srednjo tehnično šolo. Zato bodo »Razori« še nadalje skrbeli, da bodo z »besedo in sliko« vzbujali ljubezen in veselje do tega predmeta. Motivi, ki jih sedaj priobčujemo, bodo naši učenci lahko s pridom uporabili pri krasilni tehniki dekliških in deških ročnih del. Klišeje nam je dala na razpolago »Vodnikova družba«. Profesorju Šantlu in družbi se zahvaljujemo za to uslugo.

Razvoj brezžične brzojavke. — Če danes govorimo o brezžični brzojavki, si seveda mislimo, da je to mogoče le potom radija s pomočjo električnih valov. Pa tudi v starih časih so se posluževali raznih sredstev, za čim hitrejši prenos važnejših sporočil iz kraja v kraj. Brezžično brzojavljanje poznajo vsi narodi od najstarejših časov dalje.

V starem veku je bil najbolj razširjen tako zvani ognjeni brzojav. Kar pomislite na našo zgodovino. Za časa turških vpadov na naše ozemlje so imeli na vseh gorah, s katerih je bilo mogoče razgledati se po široki okolici, grmade pripravljene. Stalen čuvaj je ob grmadi stal z gorečo plamenico. Kakor hitro je opazil, da gori grmada na gori kje ob meji, je zažgal tudi svojo grmado. Na ta način so ljudje zvedeli, da se bliža Turek in so se lahko pripravili. Že Rimljani so se posluževali takšnega ognjenega telegrafa. Za časa galskih vojn so zgradili visoke lesene stolpe na hribih, s katerih so ponoči s prižgano plamenico dajali važna znamenja od stolpa do stolpa. Tak način brezžičnega brzojavljanja nam kaže slika 1. Tudi Grki so s pomočjo ognja oznanjali svoji domovini važnejše dogodke. Ko so zavzeli Trojo, so na vsej

400 km dolgi progi od Troje pa do Argosa z ognjem sporočili vest Agamemnonu.

Na ta način so lahko brzojavljali le dogovorjena znamenja. Poskušali so zato na drug način pošiljati z »aparati« vesti v oddaljene kraje. Posebno v 17. in 18. stoletju so imeli več prav praktičnih naprav za brezžično brzojavljanje. Nizozemski uporniki so se sporazumevali s pomočjo veterinic mlinov na veter. Francoski inženir Chappe pa je iznašel »prstni telegraf« — slika 2. Kakor vidite na sliki, je imela ta naprava na visokem drogju nekaj prst s tremi členki, ki so se vsi trije dali premikati v poljubni smeri. Kolikor črk je imela abeceda, toliko stavov je lahko napravil s temi prsti. Prvo brzojavno proggo s to napravo so zgradili med Parizom in mestom Lille. Imela je 22 takšnih brzojavnih postajic. Pozneje so zgradili še več takšnih brezžičnih brzojavnih prog po vsej Franciji, pa tudi v ostalih evropskih državah. S pomočjo tega aparata je dospela n. pr. ena črka iz Pariza v Toulon že v 20 minutah. Ta naprava se je imenovala *semafor* — in jo še danes uporabljajo na železniških progah, kjer kaže, je li proga prosta ali zaprta. Če je ročka dvignjena, je proga prosta, če pa je spuščena, mora strojevodja vlak ustaviti.

Indijanci v Južni Ameriki so brzojavljali s pomočjo steklenic, s katerimi so odbijali sončne žarke. Abecedo so tvorili krajši in daljši svetlobni znaki. Po istem načelu deluje *heliograf*, ki ga je izumil Anglež Mance l. 1875. To je prav za prav votlo zrcalo, ki močno odbija sončne žarke na velike daljave. Tak aparat nam kaže slika 3. V deželah obilega sonca je zelo uporabljiv. Kadar je vedro vreme, lahko deluje tako zrcalo na daljavo 150 km. Sicer pa ste že sami v razredu marsikdaj čarali z žepnim zrcalom »zajčka« na steno. Marsikdo si je na ta način sam »brezžično« vpisal v razrednico! Mar ne?

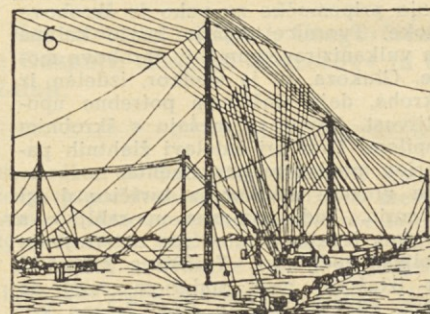
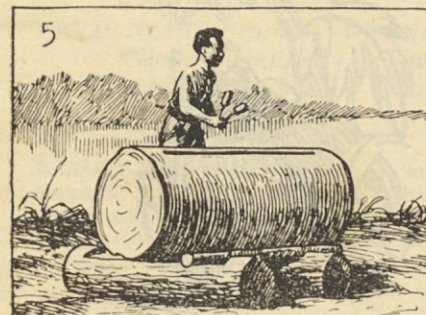
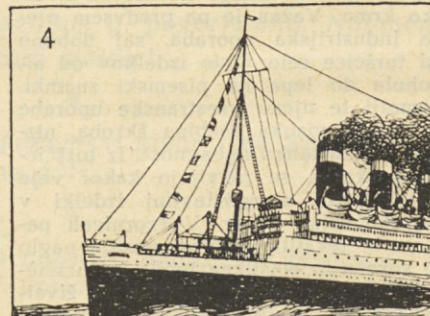
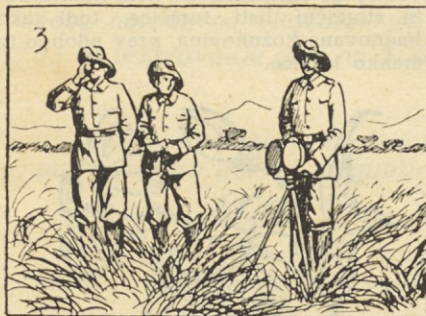
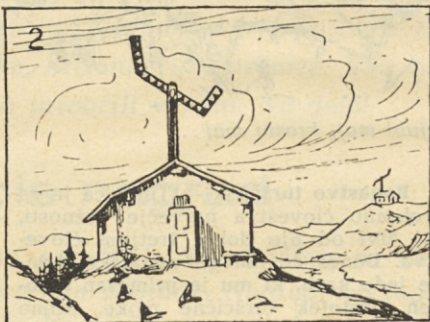
Na morju pa si pošiljajo znamenja od ladje do ladje s pomočjo zastavic. Razlikujemo dve vrsti znamenj z zastavicami. Gotova znamenja oddajajo mornarji z zastavicami, ki so različne barve in različne oblike. Te obesijo na jabor — slika 4. Potem pa imamo tudi tako zvano *Winkerjevo abecedo*, ki jo izražamo s pomočjo dveh zastavic,

ki jih vihti mornar na vidnem mestu. Kakor jih postavi — takšno ali takšno črko pomenijo. Gotovo ste že gledali vojake, ki so se vadili na ta način pošiljati znamenja.

Do sedaj opisani načini so bili le optične naprave, to se pravi, znamenja so bila takšna, da so jih lahko videli. Obstoje pa tudi akustične naprave, takšne, ki pošiljajo na velike daljave posebne zvoke ali šume. Najbolj znan je »bobnajoči brzovjav« nekaterih zamorskih plemen. Kako deluje tak brzovjav, nam najbolj opisuje angleški kapitan Reginald Haselden, ki je bil dve leti v Centralni Afriki. Stanoval je v naselbini Ibadah v Nigeriji. Od neprestanega votlega bobnenja, ki ga je slišal podnevi in ponoči in ki si ga ni znal tolmačiti, je bil ves zbegan. Misli je, da je to neki verski obred doma-

činov. Tedaj pa je videl, kako so njegovi zamorski vojaki nenavadno razburjeni in jih je vprašal po vzroku tega vznemirjenja. Neki zamorski podčastnik mu je dejal: »Veliko ladjo beli možje potopili. Mnogo belih mož utonilo.« Kapitan si ni znal to čenčanje razlagati. Ko pa je bila čez tri dni telefonska proga popravljena, je po telefonu zvedel, da so Nemci potopili s torpedom veliko ameriško potniško ladjo »Lusitanijo«. Zamorci pa so to vest že prvi dan »zbobnali« — glej sliko 5! — od Kaira do Ibadaha. To je 4000 km zračne proge. Vsako plemo ima take bobnarje, ki tolčejo ali na velike bobne ali pa na votla debela.

Dandanes pa je resnični brezžični brzovjav, še boljše brezžični telefon ali radio osvojil vse kontinente sveta. Glej sliko 6!

Ljubi maj, krasni maj...

Bogastvo turščice. — Turščica je za prehrano človeštva največje važnosti, saj živi od nje dobra tretjina človeštva. Danes že mnoge evropske države jedo kruh, ki mu je primešan določen odstotek turščične moke. Mimo tega se porabi mnogo koruze za živalsko krmo. Važna je pa predvsem njena industrijska uporaba, saj dobimo od turščice celo vrsto izdelkov od alkohola do lepa na pisemski znamki. Temelji te njene vsestranske uporabe so: njena visoka vsebina škroba, nizka cena in lahka nabavnost. Iz turščičnega škroba se razvijajo kakor veje na drevesu mnogoštevilni izdelki v najrazličnejše svrhe. V tvornicah papirja in tekstilij so nadomestila naglo se sušeca in elastična lepila iz turščičnega škroba poprej uporabljeni živalski klij in kazein. V pekarnah uporabljajo pripomočke za peko iz škrobove moke. Tvornice gumija imajo kalupe za vulkanizirani gumij iz škrobove moke. Glukoza, to je sladkor, izdelan iz škroba, daje slaščicam potrebno upogljivost. Barve se mešajo s škrobnim lepilom. Tudi pri izdelavi žlahtnih papirjev, predvsem pergamenta, nadomešča grozdni sladkor iz turščice dragi glicerol. Tudi usnjarne uporabljajo s pridom izdelke iz turščice za strojenje boljših podplatov. Turščična klica, ki jo izluščijo pred zmletjem, nam da prav odlično jedilno olje. Zelena kornica je tudi prav okusna zelenjava, ki

se iz Amerike počasi uvaja tudi drugod po svetu. V tem je dala pobudo menda uporaba zelene turščice v živinoreji, kjer jo leto za letom več vki-sajo v tako imenovanih silih. K vsem tem mnogostranskim uporabam turščice naj še omenimo, da nam nudijo suhi storžični listi turščice, tudi tako imenovana kožuovina, prav udobno in mehko ležišče.

Rjavi hrošči

244/8

Knjige, brošure, časopise, uradne, trgovske in vsakovrstne druge tiskovine. Eno- in večbarvni tisk. Stereotipija. Pri večjih nakladah rotacijski tisk. V lastni založbi tiska Službeni list kralj, banske uprave dravske banovine, Zbirko zakonov in uredb in razne druge leposlovne knjige. Lastna knjigo-veznica. Zahtevajte proračune!

VSA DELA HITRO, LIČNO
IN PO ZMERNIH CENAH!

TISKARNA MERKUR D.
D.

LJUBLJANA / GREGORČIČEVA UL. 23 / TELEFON 25-52

Pris. št. 3772.

Nagradno tekmovanje

Oglejte si to sliko! Slika zdaj v tej obliki ničesar ne predstavlja. Če pa lepo izrežeš s škarjami vse like in jih nato sestaviš ter prilepiš skupaj, bo slika predstavljala lep prizor iz pravljice »Rdeča kapica«. Kako boš tekmoval? Vsak naročnik, ki se je vsaj do 10. oktobra prijavil za stalnega naročnika 8. letnika »Razorov« in že plačal prvo in drugo številko, ima pravico tekmovati. Izreži točno ves kvadrat tako, da ne boš preveč poškodoval platnic, izreži nato vse like, kupi si dopisnico in nalepi nanjo izrezke, da bodo tvorili že omenjeno sliko. Poleg slike napiši takole: »Sem stalen naročnik »Razorov« za šolsko leto 1939./40. in se prikladam k tekmovanju za nagrade.«

Na dopisnici moraš seveda napisati tudi točno svoje ime, šolo in kraj. (Nikakor ne smeš napisati naslov svojega stanovanja — temveč le naslov šole, ker bomo le na šole poslali nagrade!) Časa imaš dovolj. Dopisnico odpošlji po 10. oktobru na naslov: **Uprava »Razorov« v Ljubljani, Gregorčičeva 23, tiskarna Merkur.** Kdaj bo žrebanje pravilno sestavljenih pošilk, bomo objavili v 2. številki »Razorov«. Seveda pa ne more tekmovati nihče drugi kot le naročniki »Razorov«.

Smeh je zdravje

Človek se mora smejati včasih, zato bomo priobčevali tudi posrečene smešnice. Naročniki, pošljite nam smešnice, ki ste jih slišali v svojem kraju!

Gospodar: Kaj pa si se spet izmislil, Peter?

Peter: Obesil sem kravi nekaj balončkov na rep, ker me vedno opleta z njim po glavi, kadar molzem.

Zvezdoslovec: Joj, čudo, takšnega planeta pa še nihče ni odkril na nebu! (Mož je namreč pomotoma naravnal daljnogled na svoj klobuk.)

Uprava naznanja, da ima na zalogi originalne platnice za »Razore« po ceni din 8—. Vsi novi naročniki lahko dobe knjigo »Hudournik« za ceno din 8—. Naročite jo pri g. poverjeniku.